DIKASTERIA PRO NAUKU VÍRY

Deklarace

DIGNITAS INFINITA

O lidské důstojnosti

Předmluva

Během kongresu dne 15. března 2019 se tehdejší Kongregace pro nauku víry rozhodla zahájit „vypracování textu zdůrazňujícího nepostradatelnou povahu důstojnosti lidské osoby v křesťanské antropologii a ilustrujícího význam a přínosné důsledky konceptu v sociální, politické a ekonomické sféře – a zároveň bere v úvahu nejnovější vývoj na toto téma v akademické sféře a ambivalentní způsoby, jakými je tento koncept dnes chápán“. První návrh textu byl připraven s pomocí některých odborníků v roce 2019, ale na poradě úzkého kruhu kongregace 8. října téhož roku byl shledán jako neuspokojivý.

Doktrinální kancelář pak na základě příspěvků různých odborníků připravila další návrh *ex novo* , který byl představen a projednán na poradě užšího kruhu konané dne 4. října 2021. V lednu 2022 byl nový návrh představen na plenárním zasedání kongregace, během níž účastníci text zkrátili a zjednodušili.

Poté dne 6. února 2023 byla upravená verze nového návrhu přezkoumána v užším kruhu, který navrhl některé dodatečné úpravy. Aktualizovaná verze byla poté předložena k posouzení řádnému zasedání dikasteria (*Feria IV*) dne 3. května 2023, kde účastníci souhlasili s tím, že dokument s určitými úpravami by mohl být zveřejněn. Následně papež František schválil jednání tohoto zasedání během audience, která mi udělil dne 13. listopadu 2023. Při této příležitosti mě také požádal, abych v dokumentu zdůraznil témata úzce spojená s tématem důstojnosti, jako je chudoba, situace migrantů, násilí na ženách, obchodování s lidmi, války a další témata. Na počest pokynů Svatého Otce věnovala Doktrinální sekce dikasteria jeden seminář k hloubkovému studiu encykliky F*ratelli Tutti*, která nabízí originální analýzu a další úvahy o tématu lidské důstojnosti „za všech okolností“.

Členům dikasteria byla dne 2. února 2024 zaslána nová a výrazně upravená verze zmíněného textu, tedy před středečním (*Feria IV*) řádným zasedáním dikasteria dne 28. února 2024. Dopis doprovázející návrh obsahoval následující upřesnění: „Tímto dodatečným návrhem byl splněn nutný konkrétní požadavek Svatého Otce, jenž výslovně naléhal, aby byla věnována větší pozornost závažným porušením lidské důstojnosti v naší době, zejména ve světle encykliky *Fratelli*

Tutti. Doktrinální úřad učinil kroky zkracující počáteční části […] a podrobněji rozpracování to, co naznačil Svatý Otec.“ Text současné deklarace byl definitivně schválen během výše zmíněného Feria IV dne 28. února 2024. Poté při audienci udělené mně a monsignoru Armandu Matteovi, sekretáři doktrinální sekce, dne 25. března 2024 Svatý Otec schválil tuto deklaraci a nařídil její zveřejnění.

Pětiletá příprava textu nám pomáhá pochopit, že dokument, který máme před sebou, odráží závažnost a ústřední postavení tématu důstojnosti v křesťanském myšlení. Text vyžadoval značný proces zrání, než dospěl k finální verzi, kterou zveřejňujeme dnes.

Deklarace ve svých prvních třech částech připomíná základní principy a teoretické premisy s cílem nabídnout důležitá objasnění, která mohou pomoci vyhnout se častým nejasnostem, které obklopují používání termínu „důstojnost“. Čtvrtá část představuje některé aktuální a problematické situace, ve kterých není dostatečně rozpoznána nesmírná a nezcizitelná důstojnost každého člověka. Církev považuje odsouzení těchto vážných a současných porušování lidské důstojnosti za nutné opatření, protože zachovává hluboké přesvědčení, že víru nelze oddělovat od obrany lidské důstojnosti, evangelizaci od podpory důstojného života a spiritualitu od závazku k důstojnosti každé lidské bytosti.

Tuto důstojnost každého člověka lze chápat jako „nekonečnou“ (*dignitas infinita*), jak potvrdil papež sv. Jan Pavel II. na setkání pro lidi žijící s různými omezeními či postiženími [1]. Řekl to, aby ukázal, jak lidská důstojnost přesahuje všechny vnější jevy a specifické aspekty lidských životů.

Ve *Fratelli Tutti* chtěl papež František zdůraznit, že tato důstojnost existuje „bez ohledu na okolnosti“. Tím vyzval všechny lidi k obraně lidské důstojnosti v každém kulturním kontextu a v každém okamžiku lidské existence, bez ohledu na fyzické, psychické, sociální nebo dokonce morální nedostatky. Deklarace se snaží ukázat, že toto je univerzální pravda, kterou jsme všichni povoláni uznat jako základní podmínku pro to, aby naše společnosti byly skutečně spravedlivé, mírumilovné, zdravé a autenticky lidské.

Ačkoli témata diskutovaná v této deklaraci nejsou vyčerpávající, jsou vybrána tak, aby objasnila různé aspekty lidské důstojnosti, které mohou být v povědomí mnoha lidí zastřeny. Některá témata mohou v některých oblastech společnosti rezonovat více než v jiných. Všechny nám však připadají nezbytné, protože dohromady nám pomáhají rozpoznat harmonii a bohatství myšlenky o lidské důstojnosti, která plyne z evangelia.

Tato deklarace si neklade za cíl vyčerpat tak bohaté a zásadní téma. Jeho cílem je naopak nabídnout některé body k zamyšlení, které nám mohou pomoci udržet si vědomí lidské důstojnosti uprostřed složitého historického okamžiku, ve kterém žijeme. Je to proto, abychom neztratili svou cestu a neotevřeli se dalším ranám a hlubokému utrpením uprostřed četných starostí a úzkostí naší doby.

Víctor Manuel kard. Fernández
Prefekt

Úvod

1. (Dignitas infinita) Každá lidská osoba má nekonečnou důstojnost, nezcizitelně zakotvenou v jejím samotném bytí, která převládá za všech okolností, stavu nebo situace, s níž se může kdy setkat. Tento princip, který je plně rozpoznatelný i pouhým rozumem, je základem prvenství lidské osoby a ochrany lidských práv. Ve světle Zjevení církev rozhodně znovu opakuje a potvrzuje ontologickou důstojnost lidské osoby, stvořené k obrazu a podobě Boží a vykoupené v Ježíši Kristu. Z této pravdy Církev čerpá důvody svého závazku vůči slabým a těm méně obdařeným mocí, přičemž vždy trvá na *„prvenství lidské osoby a ochraně její důstojnosti za všech okolností“*.[2]

2. Tato ontologická důstojnost a jedinečná a mimořádná hodnota každé ženy a muže na světě byla znovu autoritativně potvrzena ve Všeobecné deklaraci lidských práv, vydané Valným shromážděním Organizace spojených národů dne 10. prosince 1948.[3] V době, kdy si připomínáme 75. výročí tohoto dokumentu, vidí církev příležitost znovu hlásat své přesvědčení, že všechny lidské bytosti – stvořené Bohem a vykoupené Kristem – musí být uznávány a musí se s nimi zacházet s úctou a láskou vzhledem k jejich nezcizitelné důstojnosti. Výročí také poskytuje církvi příležitost objasnit některé časté mylné představy o lidské důstojnosti a zabývat se některými vážnými a naléhavými souvisejícími otázkami.

3. Od počátku svého poslání se církev, poháněna evangeliem, snažila prosazovat lidskou svobodu a prosazovat práva všech lidí.[4] V poslední době díky hlasům papežů vynaložila církev velké úsilí formulovat tento závazek explicitněji prostřednictvím obnovené výzvy k uznání základní důstojnosti, která je vlastní každému člověku. K tomuto bodu papež sv. Pavel VI. Potvrdil, že *„pokud jde o lidskou osobu žádná antropologie se nevyrovná antropologii církve – zvláště pokud jde o její originalitu, důstojnost, nepostižitelnost a bohatství základních práv, posvátnost, schopnost vzdělání, aspiraci na úplný rozvoj a její nesmrtelnost.“[5]*

4. Papež sv. Jan Pavel II. na 3. generální konferenci latinskoamerických a karibských biskupů v Pueble v roce 1979 potvrdil, že lidská důstojnost je *„hodnotou evangelia, kterou nelze opovrhovat, aniž bychom velmi uráželi Stvořitele. Tato důstojnost je na individuální úrovni narušena, když se neberou v úvahu hodnoty, jako je svoboda, právo vyznávat své náboženství, tělesná a duševní integrita, právo na základní majetek a právo na život. Na sociální a politické úrovni je porušována, když člověk nemůže uplatnit své právo na účast, nebo když je vystaven nespravedlivému a nezákonnému nátlaku, nebo je vystaven fyzickému nebo psychickému mučení atd. […] Pokud se církev přihlásí do obraně lidské důstojnosti nebo při jejím prosazování, činí tak v souladu se svým posláním, které je sice náboženské, nikoli sociální nebo politické, ale nemůže opomenout člověka v jeho celistvosti.“* [6]

5. V roce 2010 pak papež Benedikt XVI. v projevu na Papežské akademii pro život potvrdil, že lidská důstojnost je „základní princip, který víra v ukřižovaného a vzkříšeného Ježíše Krista vždy hájila, zvláště ve vztahu k těm nejprostším a nejbezbrannějším lidem, když je to přehlíženo.“[7] Při jiné příležitosti, když hovořil k ekonomům, prohlásil, že *„ekonomika a finance neexistují samy*

o sobě; jsou pouze nástrojem nebo prostředkem. Jejich jediným cílem je lidská osoba a její úplné naplnění v důstojnosti. Toto je jediný kapitál, který je správné chránit.“ [8]

6. Papež František od počátku svého pontifikátu vybízí církev, aby *„věřila v Otce, který miluje všechny muže a ženy nekonečnou láskou a uvědomuje si, že tím jim uděluje nekonečnou důstojnost [9]*. Naléhavě zdůraznil, že taková nesmírná důstojnost je něčím daným, a je je třeba ji věrně uznávat a vítat s vděčností. Na základě tohoto uznání a přijetí lidské důstojnosti lze nastolit nové soužití mezi lidmi, které rozvíjí sociální vztahy v kontextu autentického bratrství. Pouze *„uznáním důstojnosti každé lidské osoby“* můžeme *„přispět ke znovuzrození univerzální aspirace na bratrství.“[10]* Papež František potvrzuje, že *„pramen lidské důstojnosti a bratrství je v evangeliu Ježíše Krista“ [11]* ale i lidský rozum může dospět k tomuto přesvědčení prostřednictvím reflexe a dialogu, protože *„důstojnost druhých má být respektována za všech okolností, ne proto, že by tato důstojnost byla něčím, co jsme vymysleli nebo si představovali, ale proto, že lidské bytosti mají vnitřní hodnotu vyšší než hmotné předměty a nahodilé situace. To vyžaduje, aby se s nimi zacházelo jinak. To, že každá lidská bytost má nezcizitelnou důstojnost, je pravda, která odpovídá lidské přirozenosti bez ohledu na všechny kulturní změny.“* [12] Papež František uzavírá: *„Lidské bytosti mají stejnou nedotknutelnou důstojnost v každé historické době a nikdo se nemůže okolnostmi cítit oprávněn tuto víru popírat, nebo nejednat v souladu s ní.“ [13]* Z tohoto pohledu představuje encyklika papeže Františka *Fratelli Tutti* jakousi *„Magna chartu“* našich současných úkolů chránit a podporovat lidskou důstojnost.

Základní objasnění

7. Dnes panuje široká shoda o důležitosti a normativním rozsahu lidské důstojnosti a o jedinečné a transcendentní hodnotě každé lidské bytosti. [14] Výraz *„důstojnost lidské osoby*“ však riskuje, že se bude propůjčovat různým výkladům, které mohou přinést potenciální nejasnosti [15] a *„rozpory, které nás vedou k otázce, zda je skutečně uznávána stejná důstojnost všech lidských bytostí […] , respektována, chráněna a podporována v každé situaci.“* [16] To nás vede k uznání, že je možné rozlišit čtyři pojmy důstojnosti: *ontologické důstojnosti*, *mravní důstojnosti*, *společenské důstojnosti* a *existenciální důstojnosti*. Nejdůležitější z nich je *ontologická důstojnost*, která náleží osobě jako takové jednoduše proto, že existuje a je Bohem chtěná, stvořená a milovaná. Ontologická důstojnost je nesmazatelná a zůstává platná za jakýchkoli okolností, ve kterých se člověk může nacházet. Když mluvíme o morální důstojnosti, máme na mysli to, jak lidé uplatňují svou svobodu. I když jsou lidé obdařeni svědomím, vždy mohou jednat proti němu. Pokud by to však udělali a chovali by se způsobem, který „není důstojný“ vzhledem k jejich přirozenosti, jako tvorů, které miluje Bůh a povolaných k lásce k druhým. Přesto tato možnost vzhledem k lidské svobodě vždy existuje a historie ukazuje, jak jednotlivci – když uplatňují svou svobodu proti zákonu lásky zjevenému evangeliem – mohou páchat neocenitelně podlé činy zla na druhých. Zdá se, že ti, kdo takto jednají, ztratili jakoukoli stopu lidskosti a důstojnosti. Právě zde nám současné rozlišování může pomoci rozlišit mezi *morální důstojností*, kterou lze de facto *„ztratit“*, a ontologickou důstojností, kterou nelze nikdy anulovat. A právě kvůli tomuto poslednímu bodu musíme pracovat ze všech sil, aby všichni, kdo páchali zlo, činili pokání a obrátili se.

8. Stále existují dva další možné aspekty důstojnosti, které je třeba zvážit: *sociální* a *existenciální*. Když mluvíme o *sociální důstojnosti*, máme na mysli kvalitu životních podmínek člověka. Například v případech extrémní chudoby, kdy jednotlivci nemají ani to nejnutnější, aby mohli žít podle své *ontologické důstojnosti*, se říká, že tito chudí lidé žijí „nedůstojně“. Tento výraz neznamená soud nad těmito jednotlivci, ale zdůrazňuje, jak situace, ve které jsou nuceni žít, odporuje jejich nezcizitelné důstojnosti. Posledním významem je *existenciální důstojnost*, což je typ důstojnosti obsažený ve stále sílící diskusi o „důstojném“ a „nedůstojném“ životě. Například se může zdát, že nějakým lidem nic zásadního pro život nechybí, ale oni z různých důvodů s něčím zápasí, aby žili v míru, radosti a naději. V jiných situacích může přítomnost vážných nemocí, násilného rodinného prostředí, patologických závislostí a jiných těžkostí přimět lidi, aby prožívali své životní podmínky jako „nedůstojné“ ve vztahu k jejich vnímání *ontologické důstojnosti*, která nemůže být nikdy zastřena. Tyto rozdíly nám připomínají nezcizitelnou hodnotu *ontologické důstojnosti*, která je za všech okolností zakořeněna v samotné bytosti lidské osoby.

9. Konečně je vhodné připomenout, že klasická definice osoby jako „*individuální substance přirozené racionálnosti*“[17] výslovně stanovuje základ její důstojnosti. Jako „*individuální substance*“ má osoba ontologickou důstojnost (to znamená na metafyzické úrovni samotného bytí): je subjektem, který poté, co obdržel existenci od Boha, „subsistuje“ – to znamená, že svou existenci uplatňují autonomně. Termín „racionální“ zahrnuje všechny schopnosti lidské osoby, včetně schopností poznávat a chápat, stejně jako schopnosti chtít, milovat, vybírat si a toužit; zahrnuje také všechny tělesné funkce úzce související s těmito schopnostmi. Výraz „*přirozené*“ odkazuje na podmínky specifické pro nás jako lidské bytosti, které umožňují naše různé operace a zkušenosti, které je charakterizují; v tomto smyslu je přirozenost „principem jednání“. Lidská bytost si svou přirozenost nevytváří; má ji jako dar a může své schopnosti pěstovat, rozvíjet a obohacovat. Tím, že lidská osoba uplatňuje svou svobodu rozvíjet bohatství své vlastní přirozenosti, se v průběhu času buduje. I když člověk není schopen kvůli různým omezením nebo podmínkám tyto schopnosti plně uplatnit, přesto vždy existuje jako „individuální substance“ s úplnou a nezcizitelnou důstojností. To platí například pro nenarozené dítě, osobu v bezvědomí nebo starší osobu v agonii.

1. Rostoucí povědomí o ústředním významu lidské důstojnosti

10. Již v klasické antice [18] nacházíme počáteční vnímání lidské důstojnosti, zakořeněné v sociální perspektivě: každá lidská bytost je obdařena určitou důstojností podle svého postavení a v rámci určitého řádu. Od svého počátku v sociální sféře bylo slovo „důstojnost“ přeneseno k popisu diferencované důstojnosti bytostí ve světě. Z tohoto pohledu mají všechny bytosti svou vlastní „důstojnost“ podle svého místa v harmonii celku. Jistě, některé vrcholné projevy starověkého myšlení skutečně začaly uznávat jedinečné místo pro lidi, kteří jsou obdařeni rozumem a proto jsou schopni převzít odpovědnost za sebe a ostatní ve světě.[19] Nicméně způsob myšlení, který by byl schopen založit naši úctu k důstojnosti každé lidské osobě za všech okolností, byl ještě daleko.

Biblické perspektivy

11. Biblické zjevení učí, že všechny lidské bytosti mají vrozenou důstojnost, protože jsou stvořeny k obrazu a podobě Boží: *„Potom Bůh řekl: ‚Učiňme člověka jako náš obraz, podle naší podoby.‘ […] Bůh stvořil člověka jako svůj obraz, jak obraz Boží ho stvořil, stvořil je jako muže a ženu.“* (Gn 1,26-27). Díky tomu má lidstvo specifickou vlastnost, což znamená, že není redukovatelné na čistě materiální prvky. „Obraz“ navíc nedefinuje duši ani její intelektuální schopnosti, ale důstojnost muže a ženy. Muž i žena ve svém vztahu rovnosti a vzájemné lásky reprezentují Boha ve světě a jsou také povoláni k tomu, aby svět opatrovali a pečovali o něj. Být stvořen k obrazu Božímu proto znamená vlastnit posvátnou hodnotu, která přesahuje všechny rozdíly sexuální, sociální, politické, kulturní a náboženské povahy. Naše důstojnost je nám udělena Bohem; není ani nárokována, ani zasloužená. Každá lidská bytost je Bohem milována a chtěná, a proto má nedotknutelnou důstojnost. V Exodu, v srdci Starého zákona, se Bůh ukazuje jako ten, kdo slyší křik chudých, vidí bídu svého lidu a stará se o ty nejposlednější a o utlačované (srov. Ex 3 :7; 22:20-26). Stejné učení lze nalézt v Deuteronomickém zákoníku (srov. Dt. 12-26); zde se nauka o právech proměňuje v manifest lidské důstojnosti, zejména ve prospěch trojčlenné kategorie sirotka, vdovy a cizince (srov. Dt 24,17). V kázání proroků, kteří zastupují kritické svědomí Izraele, jsou připomínána a aplikována starověká přikázání z Exodu. Proroci Amos, Ozeáš, Izaiáš, Micheáš a Jeremiáš mají celé kapitoly odsuzující nespravedlnost. Amos hořce odsuzuje útlak chudých a neschopnost svých posluchačů uznat jakoukoli základní lidskou důstojnost strádajícím (srov. Am 2:6-7; 4:1; 5:11-12). Izaiáš vyhlašuje kletbu proti těm, kdo pošlapávají práva chudých, a upírá jim veškerou spravedlnost: *„Běda těm, kdo vydávají ničemná nařízení těm, kdo předpisují plahočení, nuzným odnímají možnost obhajoby, utištěné mého lidu zbavují práva;“* (Iz. 10: 1-2). Toto prorocké učení se odráží v mudroslovné literatuře. Například Sirach přirovnává útlak chudých k vraždě: *„Kdo bere bližnímu obživu, zabíjí ho, a kdo zadržuje mzdu nádeníkovi, prolévá krev.“* (Sir. 34:22). V Žalmech se náboženský vztah k Bohu projevuje obranou slabých a potřebných: *„Dopomozte nuznému a sirotkovi k právu, poníženému a chudému zjednejte spravedlnost, pomozte vyváznout nuznému ubožáku, svévolným ho vytrhněte z rukou!“* (Ž 82,3-4).

12. Ježíš se narodil a vyrůstal ve skromných podmínkách a zjevuje tak důstojnost potřebných a pracujících. [20] Celým svým veřejným působením potvrzuje hodnotu a důstojnost všech, kdo nesou Boží obraz, bez ohledu na jejich společenské postavení a vnější okolnosti. Ježíš prolomil kulturní a kultovní bariéry a vrátil důstojnost těm, kteří byli „odvrženi“ nebo byli považováni za ty na okraji společnosti, jako jsou výběrčí daní (srov. Mt 9:10-11), ženy (srov. 4,1-42), děti (srov. Mk 10,14-15), malomocní (srov. Mt 8,2-3), nemocní (srov. Mk 1,29-34), cizinci (srov. Mt 25:35) a vdovy (srov. Lk 7:11-15). Léčí, krmí, brání, osvobozuje a zachraňuje. Je popsán jako pastýř, který se stará i o jedinou ztracenou ovci (srov. Mt 18:12-14). Ztotožňuje se s nejmenším ze svých bratří: *„Co jste učinili jednomu z těchto mých nejmenších bratří, mně jste učinili“* (Mt. 25:40). V biblickém jazyce nejsou „malí“ jen děti, ale jsou to také zranitelní, nejbezvýznamnější, vyvržení, utlačovaní, zavržení, chudí, odsunutí na okraj, neučení, nemocní a ti, kteří jsou utlačováni mocnými. Oslavený Kristus bude soudit podle lásky k bližnímu, která spočívá ve službě hladovým, žíznivým, cizincům, nahým, nemocným a uvězněným, s nimiž se ztotožňuje (srov. Mt 25,34-36). Pro Ježíše je dobro konané každé lidské bytosti, bez ohledu na pokrevní nebo

náboženské pouto, jediným kritériem soudu. Apoštol Pavel potvrzuje, že každý křesťan musí žít podle požadavků důstojnosti a respektu k právům všech lidí (srov. Řím 13,8-10) podle nového přikázání lásky (srov. 1 Kor 13,1 -13).

Vývoj křesťanského myšlení

13. Jak se křesťanské myšlení vyvíjelo, tak také podněcovalo a doprovázelo pokrok lidstva v úvahách o pojmu důstojnosti. Klasická křesťanská antropologie, čerpající z bohaté tradice církevních otců, zdůrazňovala nauku o lidské bytosti stvořené k obrazu a podobě Boha a jedinečnou roli lidské osoby ve stvoření.[21] Středověké křesťanské myšlení kritickým zkoumáním dědictví, které obdrželo od antické filozofie, dospělo k syntéze pojmu „osoba“ a uznalo metafyzický základ lidské důstojnosti. Sv. Tomáš Akvinský to potvrdil, když tvrdil, že „*osoba znamená to, co je v celé přírodě nejdokonalejší – totiž subsistentní jedinec racionální povahy.*“[22] Později křesťanský humanismus renesance zdůraznil tuto ontologickou důstojnost a její prvořadý projev ve svobodném lidském jednání. [23] Dokonce i ve spisech takových moderních myslitelů jako Descartes a Kant, kteří zpochybnili některé základy tradiční křesťanské antropologie, lze stále silně vnímat ozvěny Zjevení. Na základě některých nedávných filozofických úvah o postavení teoretické a praktické subjektivity pak křesťanská reflexe ještě více zdůraznila hloubku pojmu důstojnosti. Ve dvacátém století dospěla k originálnímu pohled (jak je patrné v personalismu), která přehodnotila otázku subjektivity a rozšířila ji tak, aby zahrnovala intersubjektivitu a vztahy, které spojují lidi dohromady.[24] Myšlení plynoucí z tohoto pohledu obohatilo současnou křesťanskou antropologii. [25]

14. Dnes se termín „důstojnost“ používá zejména ke zdůraznění jedinečnosti lidské osoby, nesouměřitelné se všemi ostatními entitami ve vesmíru. V tomto světle můžeme chápat, jak bylo slovo „důstojnost“ použito ve Všeobecné deklaraci lidských práv Organizace spojených národů z roku 1948, která hovoří o „*přirozené důstojnosti a o rovných a nezcizitelných právech všech členů lidské rodiny*“. Pouze tento nezcizitelný charakter lidské důstojnosti umožňuje mluvit o lidských právech.[26]

15. Abychom ještě více objasnili pojem důstojnosti, je nezbytné poukázat na to, že důstojnost není něco, co je člověku uděleno jinými vzhledem k jeho nadání nebo vlastnostem, takže by mu to mohlo být zase odebráno. Pokud by byla důstojnost takto udělena, byla by dána podmíněným a zcizitelným způsobem, a pak by samotný význam důstojnosti (jakkoli hodný velké úcty) zůstal vystaven riziku zrušení. Místo toho je důstojnost vlastní osobě: není udělena následně (a posteriori), předchází jakémukoli uznání a nelze ji ztratit. Všechny lidské bytosti mají stejnou vnitřní důstojnost, bez ohledu na to, zda ji mohou či nemohou vhodným způsobem vyjádřit.

16. Z tohoto důvodu mluví II. vatikánský koncil o „*vznešené důstojnosti lidské osoby, která stojí nade vším a jejíž práva a povinnosti jsou univerzální a nedotknutelné.*“[27] Úvodní řádek koncilní deklarace Dignitatis Humanae připomíná: „*Současný člověk si stále více uvědomuje důstojnost*

lidské osoby; roste počet těch, kteří žádají, aby lidé mohli jednat podle svého vlastního úsudku a užívat odpovědnou svobodu, ne z donucení, ale z uvědomění povinnosti.“[28] Taková svoboda myšlení a svědomí , jak individuální, tak i komunitní, je založeno na uznání lidské důstojnosti, *„jak je poznávána skrze zjevené slovo Boží a rozumem samotným.“[29]* Církevní učitelský úřad postupně rozvíjel stále větší chápání smyslu lidské důstojnosti. se svými požadavky a důsledky, až dospěl k poznání, že důstojnost každého člověka převažuje nad všemi okolnostmi.

2. Církev hlásá, podporuje a zaručuje lidskou důstojnost

17. Církev hlásá stejnou důstojnost všech lidí bez ohledu na jejich životní podmínky nebo vlastnosti. Toto prohlášení spočívá na trojím přesvědčení, které – ve světle křesťanské víry – dává lidské důstojnosti nezměrnou hodnotu a posiluje její vnitřní požadavky.

Nesmazatelný obraz Boha

18. **První přesvědčení**, čerpané ze Zjevení, tvrdí, že důstojnost lidské osoby pochází z lásky Stvořitele, který každému člověku vtiskl nesmazatelné rysy svého obrazu (srov. Gn 1,26). Stvořitel vyzývá každého člověka, aby ho poznal, miloval a žil s ním ve smluvním vztahu, a zároveň ho vyzývá, aby žil v bratrství, spravedlnosti a míru se všemi ostatními. V této perspektivě se důstojnost nevztahuje pouze na duši, ale také na člověka jako na nerozlučnou jednotu těla a duše. V souladu s tím je důstojnost také vlastní tělu každého člověka, které se svým způsobem podílí na bytí pro *imago Dei* (k obrazu Božímu) a je také povoláno podílet se na slávě duše v božské blaženosti.

Kristus pozvedá lidskou důstojnost

19. **Druhé přesvědčení** vyplývá ze skutečnosti, že důstojnost lidské osoby byla zjevena ve své plnosti, když Otec poslal svého Syna, který plně přijal lidskou existenci: *„V tajemství vtělení potvrdil Boží Syn důstojnost těla a duše, které tvoří lidskou bytost.“[30]* Tím, že se Ježíš Kristus svým vtělením spojil s každým člověkem, potvrdil, že každý člověk má nezměrnou důstojnost jednoduše tím, že patří k lidskému společenství; navíc tvrdil, že tuto důstojnost nelze nikdy ztratit. [31] Hlásáním, že Boží království patří chudým, pokorným, opovrhovaným a trpícím na těle i na duchu; léčením nejrůznějších nemocí a slabostí, i těch nejdramatičtějších, jako je malomocenství; potvrzením, že vše, co je činěno těmto jednotlivcům, je činěno i jemu, protože je v nich přítomen: všemi těmito způsoby přinesl Ježíš velkou novinku uznání důstojnosti každého člověka, zvláště těch, kteří byli považováni za „nehodné“. Tento nový princip v dějinách lidstava – který zdůrazňuje, že jednotlivci jsou ještě „hodnější“ naší úcty a lásky, když jsou slabí, opovrhovaní nebo trpí, dokonce až do té míry, že ztratí lidskou „podobu“ – změnil tvář svět. Dal život institucím, které se starají o ty, kteří se ocitli ve znevýhodněných podmínkách, jako jsou opuštění kojenci, sirotci, senioři, kteří zůstali bez pomoci, duševně nemocní, lidé s nevyléčitelnými nemocemi nebo těžkými deformacemi a lidé žijící na ulici.

Povolání k plnosti důstojnosti

20. **Třetí přesvědčení** se týká konečného osudu lidských bytostí. Po stvoření a vtělení odhaluje Kristovo vzkříšení další aspekt lidské důstojnosti. *„Důstojnost člověka spočívá především v tom, že je povolán ke společenství s Bohem“[32],* předurčené k věčnému trvání. *„Důstojnost tohoto života je tedy spojena nejen s jeho počátkem, s tím, že pochází od Boha, ale také s jeho konečným koncem, s jeho osudem společenství s Bohem v poznání a lásce k Němu. Ve světle této pravdy svatý Irenej kvalifikuje a završuje svou chválu člověka: ‚Sláva Boží‘ je skutečně ‚člověk, živý člověk‘, ale ‚život člověka spočívá v patření na Boha‘.“[33]*

21. Církev proto věří a prohlašuje, že všechny lidské bytosti – stvořené k obrazu a podobě Boží a znovu stvoření v Synu [34] , který se stal člověkem, byl ukřižován a vstal z mrtvých – jsou povoláni k růstu působením Ducha Svatého, aby odrážel slávu Otce v tomtéž obrazu a měl účast na věčném životě (srov. Jan 10:15-16, 17:22-24; 2. Kor. 3:18; Ef 1:3- 14). Opravdu, *„Zjevení […] ukazuje důstojnost lidské osoby v celé její plnosti.“[35]*

Závazek k vlastní svobodě

22. Každý jedinec má od počátku své existence nezcizitelnou a vlastní důstojnost jako neodvolatelný dar. Volba vyjádřit tuto důstojnost a plně ji projevit nebo ji zatemnit však závisí na svobodném a odpovědném rozhodnutí každého člověka. Někteří církevní otcové, jako sv. Irenej a sv. Jan Damašský, rozlišovali mezi „obrazem“ a „podobou“ zmíněnými v Genesis (Gn. 1:26). To umožnilo dynamický pohled na lidskou důstojnost, který chápe, že Boží obraz je svěřen lidské svobodě, aby – pod vedením a působením Ducha – rostla podoba člověka Bohu a každý člověk mohl dosáhnout své nejvyšší důstojnosti.[36] Všichni lidé jsou povoláni k tomu, aby projevovali ontologický rozsah své důstojnosti na existenciální a mravní úrovni, když svou svobodou orientují k pravému dobru jako odpověď na Boží lásku. Lidská osoba, stvořená k obrazu Božímu, tedy nikdy neztrácí svou důstojnost a nikdy nepřestává být povolána svobodně přijímat dobro. Zároveň v míře, v níž člověk reaguje na dobro, se může svobodně, dynamicky a progresivně projevovat jeho důstojnost; s tím může také růst a zrát. V důsledku toho se každý člověk musí také snažit žít v plné míře své důstojnosti. Ve světle toho lze pochopit, jak hřích může zraňovat a zatemňovat lidskou důstojnost, protože je to čin odporující této důstojnosti; přesto hřích nikdy nemůže zrušit skutečnost, že lidská bytost je stvořena k obrazu a podobě Boží. Tímto způsobem hraje víra rozhodující roli v tom, že pomáhá rozumu vnímat lidskou důstojnost a přijímá, upevňuje a objasňuje její podstatné rysy, jak zdůraznil Benedikt XVI.: *„Bez korekce, kterou poskytuje náboženství, se však i rozum může stát obětí zkreslení, například když je manipulován ideologií nebo je aplikován částečným způsobem, který nebere plně v úvahu důstojnost lidské osoby. Takové zneužívání rozumu bylo koneckonců to, co nejprve dovolilo vzniknout obchodu s otroky a pak mnoha dalším společenským zlům, v neposlední řadě totalitním ideologiím dvacátého století.“[37]*

3. Důstojnost, základ lidských práv a povinností

23. Jak připomněl papež František: *„V moderní kultuře je zásada nezcizitelné důstojnosti člověka bezprostředně vyjádřena ve Všeobecné deklaraci lidských práv, kterou svatý Jan Pavel II. definoval jako ‚milník na dlouhé a obtížné cestě lidského rodu‘* a jako *‚jeden z nejvyšších projevů lidského svědomí‘.“[38]* Abychom odolali pokusům změnit nebo anulovat hluboký význam této deklarace, stojí za to připomenout některé základní principy, které je třeba vždy ctít.

Bezpodmínečná úcta k lidské důstojnosti

24. **Za prvé,** i když roste povědomí o lidské důstojnosti, mnoho nepochopení tohoto pojmu stále zkresluje jeho význam. Někteří lidé navrhují, že je lepší používat výraz *„osobní důstojnost“* (a práva *„osoby“*) namísto *„lidská důstojnost“* (a práva *„člověka“*), protože chápou „osobu“ pouze jako *"ten, kdo je schopen uvažovat."* Poté argumentují, že důstojnost a práva jsou odvozeny od schopnosti jednotlivce mít znalosti a svobodu, kterou ne všichni lidé mají. Osobní důstojnost by tak podle nich nemělo nenarozené dítě, starší člověk závislý na druhých ani jedinec s mentálním postižením.[39] Církev naopak trvá na tom, že důstojnost každé lidské osoby, právě proto, že je bytostně daná, zůstává *„za všech okolností“*. Uznání této důstojnosti nemůže být podmíněno úsudkem o schopnosti dané osoby rozumět a svobodně jednat; jinak by nebyla osobě bytostně daná, nezávislá na situaci jednotlivce, a proto si zasluhuje bezpodmínečný respekt. Pouze uznáním vnitřní a nezcizitelné důstojnosti v každé lidské bytosti můžeme zaručit bezpečný a nedotknutelný základ této kvality. Bez jakéhokoli ontologického základu by uznání lidské důstojnosti kolísalo na milost a nemilost různorodých a svévolných úsudků. Jedinou podmínkou pro to abychom mohli hovořit o bytostně dané důstojnosti osoby, je její příslušnost k lidskému druhu, přičemž *„práva osoby jsou lidská práva“*.[40]

Objektivní základ pro lidskou svobodu

25. **Za druhé**, pojem lidské důstojnosti je někdy příležitostně zneužíván k ospravedlnění svévolného šíření nových práv, z nichž mnohá jsou v rozporu s těmi původně definovanými a často jsou v protikladu k základnímu právu na život.[41] Jako by měla být zaručena schopnost vyjádřit a realizovat každou individuální preferenci nebo subjektivní přání. Tato perspektiva ztotožňuje důstojnost s izolovanou a individualistickou svobodou, která si nárokuje vnucovat konkrétní subjektivní touhy a sklony jako *„práva“*, která mají být zaručena a financována společností. Lidská důstojnost však nemůže být založena pouze na individualistických standardech a nelze ji ztotožňovat s psychofyzickou pohodou jednotlivce. Obrana lidské důstojnosti je však založena na konstitutivních požadavcích lidské přirozenosti, které nejsou závislé na individuální libovůli, nebo společenském uznání. Proto povinnosti, které vyplývají z uznání důstojnosti druhého a odpovídající práva z toho plynoucích, mají konkrétní a objektivní obsah založený na naší sdílené lidské

přirozenosti. Bez takového objektivního základu se pojem důstojnosti de facto stává předmětem nejrůznějších forem svévole a mocenských zájmů.

Vztahová struktura lidské osoby

26. Z pohledu vztahového charakteru člověka pomáhá lidská důstojnost překonat úzkou perspektivu sebereferenční a individualistické svobody, která si nárokuje vytvářet vlastní hodnoty bez ohledu na objektivní normy dobra a našeho vztahu k jiné živé bytosti. Ve skutečnosti existuje stále rostoucí riziko snížení lidské důstojnosti na schopnost určovat svou identitu a budoucnost nezávisle na ostatních, bez ohledu na příslušnost k lidskému společenství. V tomto chybném chápání svobody je vzájemné uznávání povinností a práv, které nám umožňují pečovat jeden o druhého, nemožné. Ve skutečnosti, jak připomněl papež sv. Jan Pavel II., svoboda patří *„do služby člověka a jeho naplnění prostřednictvím darování sebe sama a otevřenosti vůči druhým; ale když je svoboda absolutizována individualistickým způsobem, je zbavena svého původního obsahu a její samotný význam a důstojnost jsou v rozporu.“[42]*

27. Lidská důstojnost rovněž zahrnuje schopnost, přijímat závazky vůči druhým, což je vlastní lidské přirozenosti.

28. Rozdíl mezi lidmi a všemi ostatními živými bytostmi, který vyniká díky pojmu důstojnosti, by nás neměl vést k zapomínání na dobrotu jiných stvoření, která existují nejen k lidskému užitku, ale mají také svou vlastní hodnotu; jsou jako dary svěřené lidstvu, aby si je vážilo a pěstovalo. I když je pojem důstojnosti vyhrazen pro lidskou bytost, musí být zároveň potvrzena stvořená dobrota zbytku vesmíru. Jak zdůrazňuje papež František: *„Na základě naší jedinečné důstojnosti a našeho daru inteligence jsme povoláni respektovat stvoření a jeho přirozené zákony […], ‚Každé stvoření má svou vlastní zvláštní dobrotu a dokonalost… Každý z různých tvorů, chtěný ve svém vlastním bytí odráží svým způsobem paprsek nekonečné Boží moudrosti a dobroty. Člověk proto musí respektovat zvláštní dobro každého tvora, aby se vyhnul jakémukoli neuspořádanému užívání věcí.“[43]* Kromě toho *„dnes vidíme, že jsme nuceni si uvědomit, že je možné pouze udržovat ‚situovaný antropocentrismus‘, jinými slovy, že lidský život je nepochopitelný a neudržitelný bez jiných tvorů.“[44]* V této perspektivě *„nám není lhostejné, že tolik druhů mizí a že klimatická krize ohrožuje život mnoha dalších bytostí.“[45]* K důstojnosti lidských bytostí skutečně patří péče o životní prostředí, zejména s ohledem na ekologii člověka, která zachovává jejich samotnou existenci.

Osvobození lidské osoby od negativních vlivů v morální a sociální sféře

29. Tyto základní předpoklady, jakkoli jsou nezbytné, nestačí k tomu, aby zaručily růst člověka v souladu s jeho důstojností. Zatímco *„Bůh stvořil člověka jako rozumnou bytost a udělil mu důstojnost člověka, který může iniciovat a ovládat své vlastní činy“[46]* s ohledem na dobro, naše svobodná vůle často dává přednost zlu před dobrem. Lidská svoboda tedy musí být osvobozena.

Svatý Pavel ve svém listu Galaťanům potvrzuje, že *„Kristus nás osvobodil pro svobodu“* (Gal. 5,1), přičemž připomíná úkol vlastní každému křesťanovi, na jehož bedrech spočívá odpovědnost za osvobození, která se vztahuje i na celý svět (srov Ř 8,19nn). Toto je osvobození, které vychází ze srdcí jednotlivých lidí a je povoláno šířit a projevovat svou humanizující sílu ve všech vztazích.

30. Svoboda je úžasný dar od Boha. I když nás Bůh k sobě přitahuje svou milostí, činí tak způsobem, který nikdy neporušuje naši svobodu. Bylo by tedy velkým omylem domnívat se, že když se vzdálíme od Boha a jeho pomoci, můžeme být jaksi svobodnější, a tak se cítit důstojněji. Místo toho se naše svoboda, oddělená od Stvořitele, může pouze oslabit a zatemnit. Totéž se stane, pokud si svoboda představuje, že je nezávislá na jakémkoli vnějším odkazu a jakýkoli vztah s předchozí pravdou vnímá jako hrozbu; v důsledku toho by se také snížil respekt ke svobodě a důstojnosti druhých. Jak vysvětlil papež Benedikt XVI.: *„Vůle, která se domnívá, že je radikálně neschopná hledat pravdu a dobro, nemá žádné objektivní důvody nebo motivy k jednání kromě těch, které jí ukládají její prchavé a nahodilé zájmy; nemá ‚identitu‘, kterou by bylo možné chránit a budovat prostřednictvím skutečně svobodných a vědomých rozhodnutí. V důsledku toho nemůže vyžadovat respekt od ostatních ‚vůlí‘, které jsou samy odtrženy od svého nejhlubšího bytí, a jsou tak schopné vnutit jiné ‚důvody‘ nebo, když na to přijde, vůbec žádný ‚důvod‘. Iluze, že morální relativismus poskytuje klíč k mírovému soužití, je ve skutečnosti původcem rozdělení a popírání důstojnosti lidských bytostí.“[47]*

31. Kromě toho by bylo nerealistické předpokládat abstraktní svobodu bez jakéhokoli vlivu, kontextu nebo omezení. Naopak *„správné uplatnění osobní svobody vyžaduje specifické podmínky ekonomického, sociálního, právního, politického a kulturního řádu“[48]*, které často zůstávají nenaplněny. V tomto smyslu můžeme říci, že někteří jedinci si užívají více „svobody“ než jiní. Papež František věnoval tomuto bodu zvláštní pozornost: *„Někteří lidé se narodí do ekonomicky stabilních rodin, dostávají dobré vzdělání, vyrůstají dobře živení nebo mají přirozený velký talent. Určitě nebudou potřebovat proaktivní stát; potřebují pouze nárokovat svou svobodu. Stejné pravidlo však zjevně neplatí pro osoby se zdravotním postižením, pro osoby narozené v hrozné chudobě, pro osoby bez dobrého vzdělání a s omezeným přístupem k odpovídající zdravotní péči. Pokud se společnost řídí především kritérii tržní svobody a efektivity, není pro takové osoby místo a bratrství zůstane jen dalším vágním ideálem.“[49]* Proto je klíčové pochopit, že *„odstranění nespravedlností podporuje lidskou svobodu a důstojnost“[50]* na každé úrovni lidského snažení. Abychom umožnili autentickou svobodu, *„musíme vrátit lidskou důstojnost zpět do středu a na tomto pilíři vybudovat alternativní sociální struktury, které potřebujeme.“[51]* Podobně je svoboda často zatemňována různými psychologickými, historickými, sociálními a vzdělávacími a kulturní vlivy. Skutečná a historická svoboda musí být vždy „osvobozena“. Kromě toho je třeba znovu potvrdit základní právo na náboženskou svobodu.

4. Některá závažná porušení lidské důstojnosti

33. Ve světle předchozích úvah o ústředním postavení lidské důstojnosti se poslední část této deklarace zabývá některými konkrétními a závažnými porušeními této důstojnosti. Činí tak v duchu učitelského úřadu církve, který se plně projevil v učení nedávných papežů, jak již bylo zmíněno dříve. Například papež František nám na jedné straně neúnavně připomíná nutnost respektovat lidskou důstojnost: *„Každý člověk má právo žít důstojně a integrálně se rozvíjet; toto základní právo nemůže žádná země popřít. Lidé mají toto právo, i když jsou neproduktivní nebo se narodili s omezeními nebo se u nich později vyvinulo. To neubírá na jejich velké důstojnosti jako lidských osob, důstojnosti založené nikoli na okolnostech, ale na vnitřní hodnotě jejich bytí. Dokud nebude tento základní princip dodržován, nebude mít bratrství ani přežití lidstva žádnou budoucnost.“[52]* Na druhou stranu nepřestává upozorňovat na konkrétní porušování lidské důstojnosti v naší době a každého z nás vyzývá abychom se probudili k naší odpovědnosti a potřebě zapojit se do konkrétního závazku v tomto ohledu.

34. Při řešení některých z mnoha dnešních vážných porušení lidské důstojnosti můžeme vycházet z učení Druhého vatikánského koncilu, který zdůrazňoval, že *„všechny přestupky proti životu samotnému, jako je vražda, genocida, potrat, eutanazie a úmyslná sebevražda“* musí být uznáno za odporující lidské důstojnosti.[53] Rada dále potvrdila, že *„všechna porušení integrity lidské osoby, jako je mrzačení, fyzické a duševní mučení, nepřiměřený psychologický nátlak“*, rovněž zasahují do naší důstojnosti.[54] Konečně odsoudila *„všechny trestné činy proti lidské důstojnosti, jako jsou nelidské životní podmínky, svévolné věznění, deportace, otroctví, prostituce, prodej žen a dětí, ponižující pracovní podmínky, kde se s jednotlivci zachází jako s pouhými nástroji k zisku víc než jako se svobodnými a odpovědnými osobami.“[55]* Zde je nutné zmínit i trest smrti, neboť i ten porušuje nezcizitelnou důstojnost každého člověka bez ohledu na okolnosti.[56] V tomto ohledu musíme naopak uznat, že *„důrazné odmítnutí trestu smrti ukazuje, jak je možné uznat nezcizitelnou důstojnost každé lidské bytosti a přijmout, že má své místo v tomto vesmíru. Pokud tuto důstojnost neodepřu nejhorším zločincům, nebudu ji upírat nikomu. Dám každému možnost sdílet tuto planetu se mnou, navzdory všem našim rozdílům.“[57]* Je také vhodné znovu potvrdit důstojnost těch, kteří jsou uvězněni, kteří často musí žít v nedůstojných podmínkách. Nakonec je třeba konstatovat, že – i když se někdo provinil závažnými zločiny – mučení zcela odporuje důstojnosti, která je vlastní každé lidské bytosti.

35. Následující odstavce netvrdí, že jsou vyčerpávající, ale upozorňují na některá závažná porušení lidské důstojnosti, která jsou zvláště relevantní.

Drama chudoby

36. Jedním z jevů, který významně přispívá k popírání důstojnosti tolika lidských bytostí, je extrémní chudoba, která je spojena s nerovným rozdělením bohatství. Jak zdůraznil papež sv. Jan Pavel II.: *„Jedna z největších nespravedlností současného světa spočívá právě v tom: že těch, kteří mají mnoho, je relativně málo a těch, kteří nemají téměř nic, je mnoho. Je to nespravedlnost špatné distribuce zboží a služeb původně určených pro všechny.“[58]* Navíc by bylo zavádějící zběžně

rozlišovat mezi „bohatými“ a „chudými“ zeměmi, protože Benedikt XVI. uznal, že *„světové bohatství v absolutních číslech roste, ale nerovnosti jsou na vzestupu. V bohatých zemích propadají chudobě nové části společnosti a objevují se nové formy chudoby. V chudších oblastech se některé skupiny těší jakémusi „superrozvoji“ marnotratného a konzumního druhu, což tvoří nepřijatelný kontrast s přetrvávajícími situacemi dehumanizující deprivace.* Pokračuje *‚Skandál do očí bijících nerovností‘.“[59]* Důstojnost chudých je popírána dvojnásobně, a to jak kvůli nedostatku zdrojů k uspokojení jejich základních potřeb, tak k lhostejností, kterou vůči nim projevují jejich sousedé.

37. S papežem Františkem je tedy třeba dojít k závěru, že *„bohatství se zvýšilo, ale spolu s nerovností, což má za následek, že se ‚objevují nové formy chudoby.‘ Tvrzení, že moderní svět snížil chudobu, vychází z měření chudoby pomocí kritérií z minulosti, která neodpovídají současné realitě.“[60]* V důsledku toho může chudoba *„nabývat různých podob, jako je posedlost snižováním nákladů práce bez ohledu na vážné důsledky jaké to může mít, protože nezaměstnanost přímo vede k rozšiřování chudoby.“[61]* Mezi těmito *„ničivými účinky peněžního impéria“[62]* je třeba uznat, že *„neexistuje horší chudoba než ta, která člověka zbavuje práce a důstojnosti práce“*. [63] Pokud se někteří lidé narodí v zemi nebo rodině, kde mají méně příležitostí k rozvoji, měli bychom uznat, že je to v rozporu s jejich důstojností, která je stejná jako u těch, kteří se narodili v bohaté rodině nebo zemi. Za tuto výraznou nerovnost, i když v různé míře, jsme zodpovědní všichni.

Válka

38. Další tragédií, která popírá lidskou důstojnost, jak v minulosti, tak i dnes, je válka: *„Válka, teroristické útoky, rasové nebo náboženské pronásledování a mnoho dalších urážek lidské důstojnosti […] se staly tak běžnými, že nabývá rysů toho, co se dá nazvat ‚po částech třetí světová válka‘.“[64]* Válka svou stopou ničení a utrpení podkopává lidskou důstojnost v krátkodobém i dlouhodobém horizontu: *„I když znovu potvrzujeme nezcizitelné právo na sebeobranu, stejně jako odpovědnost chránit ty, jejichž životy jsou ohroženy, musíme přiznat, že válka je vždy ‚porážkou lidstva.‘ Žádná válka nestojí za slzy matky, která viděla své zmrzačené nebo zabité dítě; žádná válka nestojí za ztrátu života byť jen jediné lidské bytosti, posvátné bytosti stvořené k obrazu a podobě Stvořitele; žádná válka nestojí za otravu našeho společného domova; a žádná válka nestojí za zoufalství těch, kteří jsou nuceni opustit svou vlast a jsou v jediném okamžiku ochuzeni o svůj domov a všechny rodinné, přátelské, sociální a kulturní vazby, které byly někdy i po generace budovány.“[65]* Všechny války, pouhou skutečností, že jsou v rozporu s lidskou důstojností, jsou *„konflikty, které problémy nevyřeší, ale pouze prohloubí.“[66]* V naší době, kdy se stalo normálním, že mimo bojiště umírá tolik nevinných civilistů, je to ještě závažnější.

39. Církev si proto i dnes nemůže nepřivlastnit slova papežů, kteří spolu s papežem sv. Pavlem VI. opakuje: „*Jamais plus la guerre, jamais plus la guerre!*“. [*"Už nikdy válka, už nikdy válka!"*].[67] Kromě toho církev spolu s papežem sv. Janem Pavlem II. Prosí: *„Ve jménu Boha a ve jménu člověka: Nezabíjejte! Nepřipravujte lidem ničení a vyhlazování! Myslete na své bratry a sestry,*

kteří trpí hladem a bídou! Respektujte důstojnost a svobodu každého!“[68] Stejně jako nyní je toto volání církve a celého lidstva. Papež František to podtrhuje prohlášením: *„Válku již nemůžeme považovat za řešení, protože její rizika budou pravděpodobně vždy větší než její předpokládaný přínos. Vzhledem k tomu je dnes velmi obtížné dovolávat se racionálních kritérií vypracovaných v dřívějších staletích, abychom mohli hovořit o možnosti ‚spravedlivé války‘.“[69]* Protože lidstvo často upadá do stejných chyb minulosti, *„aby se mír stal skutečností, musíme se odklonit od logiky legitimity války.“[70]* Intimní vztah mezi vírou a lidskou důstojností znamená, že by bylo rozporuplné, kdyby válka byla založena na náboženském přesvědčení: *„Ten, kdo volá Boží jméno k ospravedlnění terorismu, násilí a války, nekráčí po Boží cestě. Válka ve jménu náboženství se stává válkou proti náboženství samotnému.“[71]*

Utrpení migrantů

40. Migranti jsou mezi prvními oběťmi rozmanitých forem chudoby. Nejen, že je jim v jejich domovských zemích upřena důstojnost[72], ale jsou také ohroženy jejich životy, protože již nemají prostředky na založení rodiny, na práci nebo na obživu.[73] Jakmile přijdou do zemí, které by měly být schopny je přijmout, *„migranti nejsou považováni za oprávněné jako ostatní účastnit se života společnosti a zapomíná se, že mají stejnou vnitřní důstojnost jako kterýkoli člověk. […] Nikdo nikdy otevřeně neřekne, že nejsou lidské bytosti, ale v praxi se skrze rozhodnutí a způsoby, jakými se s nimi zachází, ukazuje, že jsou považováni za méně hodné, méně důležité, méně lidské.“[74]* Proto je naléhavě nutné pamatovat na to, že *„každý migrant je lidská osoba, která , jako taková disponuje základními, nezcizitelnými právy, která musí respektovat každý a za každých okolností.“[75]* Přijímání migrantů je důležitým a smysluplným způsobem obrany *„nezcizitelné důstojnosti každé lidské osoby bez ohledu na původ, rasu nebo náboženství.“[76]*

Obchodování s lidmi

41. Mezi závažná porušení lidské důstojnosti je třeba počítat i obchodování s lidmi[77]. I když se nejedná o nový fenomén, před našima očima nabyl tragických rozměrů, a proto jej papež František zvlášť důrazně odsoudil: *„Znovu zde potvrzuji, že ‚obchod s lidmi‘ je odporná činnost, hanba našich společností, které tvrdí, že jsou civilizované! Vykořisťovatelé a klienti na všech úrovních by měli vážně zpytovat svědomí jak sami před sebou, tak před Bohem! Církev dnes obnovuje svou naléhavou výzvu, aby byla vždy zachována důstojnost a ústřední postavení každého jednotlivce při respektování základních práv, jak zdůrazňuje její sociální učení. Žádá, aby tato práva byla skutečně rozšířena na miliony mužů a žen na všech kontinentech, kdekoli, kde nejsou uznávána. Jak často je ve světě, kde se hodně mluví o právech, pošlapávána lidská důstojnost! Ve světě, kde se tolik mluví o právech, se zdá, že jediná věc, která má nějaká práva, jsou peníze.“[78]*

42. Z těchto důvodů nesmí církev a lidstvo přestat bojovat proti takovým jevům, jako je *„obchodování s lidskými orgány a tkáněmi, sexuální vykořisťování chlapců a dívek, otrocká práce, včetně prostituce, obchod s drogami a zbraněmi, terorismus a mezinárodní organizovaný zločin. Velikost těchto situací a jejich daň na nevinných životech je taková, že se musíme vyhnout každému*

pokušení upadnout do deklarativního nominalismu, který by uklidnil naše svědomí. Musíme zajistit, aby naše instituce byly skutečně účinné v boji proti všem těmto pohromám.“[79] Tváří v tvář těmto rozmanitým a brutálním formám popírání lidské důstojnosti si musíme stále více uvědomovat, že *„obchodování s lidmi je zločinem proti lidskosti“.[80]* V zásadě popírá lidskou důstojnost přinejmenším dvěma způsoby: *„Obchodování hluboce znetvořuje lidskost oběti, uráží její svobodu a důstojnost. Zároveň však dehumanizuje ty, kdo to provádějí.“[81]*

Sexuálního zneužívání

43. Hluboká důstojnost, která je vlastní každé lidské bytosti, v celém jejím těle i mysli, nám také umožňuje pochopit, proč každé sexuální zneužívání zanechává hluboké jizvy v srdcích těch, kteří jím trpí. Ti, kteří trpí sexuálním zneužíváním, skutečně zažívají skutečné rány na své lidské důstojnosti. Jsou to *„utrpení, která mohou trvat celý život a která žádné pokání nenapraví. Tento jev je ve společnosti rozšířený a zasahuje i církev a představuje vážnou překážku jejímu poslání.“[82]* Z toho pramení neustálé úsilí církve skoncovat se všemi druhy zneužívání, počínaje uvnitř ní.

Násilí na ženách

44. Násilí na ženách je celosvětový skandál, který si získává stále více pozornosti. I když lze stejnou důstojnost žen uznat slovy, nerovnosti mezi ženami a muži v některých zemích zůstávají velmi vážné. I v nejvyspělejších a demokratických zemích konkrétní sociální realita svědčí o tom, že ženám se často nepřiznává stejná důstojnost jako mužům. Papež František to zdůraznil, když potvrdil, že *„organizace společností na celém světě má stále daleko k tomu, aby jasně odrážela, že ženy mají stejnou důstojnost a stejná práva jako muži. Říkáme jednu věc slovy, ale naše rozhodnutí a realita vyprávějí jiný příběh. Skutečně, ‚dvojnásob chudé jsou ty ženy, které snášejí situace vyloučení, špatného zacházení a násilí, protože jsou často méně schopné bránit svá práva‘“[83]*.

45. Papež sv. Jan Pavel II. uznal, že *„zbývá ještě mnoho udělat, aby se zabránilo diskriminaci těch, kteří se rozhodli být manželkami a matkami. […] Existuje naléhavá potřeba dosáhnout skutečné rovnosti ve všech oblastech: stejná odměna za stejnou práci, ochrana pracujících matek, spravedlnost v kariérním postupu, rovnost manželů s ohledem na rodinná práva a uznání všeho, co je součástí práv a povinností občanů v demokratickém státě.“[84]* Nerovnosti v těchto oblastech jsou totiž také různými formami násilí. Připomněl také, že *„nadešel čas rázně odsoudit druhy sexuálního násilí, které často mají za cíl ženy, a přijmout zákony, které je před takovým násilím účinně brání. Nemůžeme také ve jménu úcty k lidské osobě odsoudit rozšířenou požitkářskou a komerční kulturu, která podporuje systematické vykořisťování sexuality a korumpuje i velmi mladé dívky, aby nechaly svá těla využívat k zisku.“[85]* Jak nelze mezi formami násilí páchaného na ženách nezmínit nucené potraty, které postihují matku i dítě, často k uspokojení sobectví mužů? A jak můžeme nezmínit také praktikování polygamie? Jak nám připomíná Katechismus katolické církve, polygamie je v rozporu se stejnou důstojností žen a mužů; je také *„v rozporu s manželskou láskou, která je nerozdělená a výlučná“.[86]*

46. Při této úvaze o násilí na ženách nelze dostatečně odsoudit fenomén femicida. Na této frontě musí mít celé mezinárodní společenství koordinovaný a konkrétní závazek, jak papež František zopakoval: *„Naše láska k Marii nám pomáhá cítit uznání a vděčnost za ženy, za naše matky a babičky, které jsou baštou života našich měst. Téměř vždy v tichosti nesou život kupředu. Je to ticho a síla naděje. Děkuji za svědectví. […] Ale vzhledem k našim matkám a babičkám vás chci pozvat k boji s metlou, která postihuje náš americký kontinent: četnými případy zabíjení žen. A mnoho situací násilí, o kterém se za tolika zdmi mlčí. Žádám vás, abyste bojovali proti tomuto zdroji utrpení voláním po legislativě a kultuře, která odmítá každou formu násilí.“[87]*

Potrat

47. Církev důsledně připomíná, že *„důstojnost každé lidské bytosti má vnitřní charakter a platí od okamžiku početí až do přirozené smrti. Právě potvrzení takové důstojnosti je nezcizitelným předpokladem ochrany osobní a společenské existence a také nezbytnou podmínkou pro uskutečnění bratrství a společenského přátelství mezi všemi národy na zemi.“[88]* Na základě této nedotknutelné hodnoty lidského života učitelský úřad církve vždy vystupoval proti potratům. V tomto ohledu papež sv. Jan Pavel II. píše: *„Mezi všemi zločiny, které lze spáchat proti životu, má umělé přerušení těhotenství vlastnosti, které jej činí zvláště závažným a politováníhodným. […] Ale dnes se ve svědomí mnoha lidí vnímání jeho závažnosti postupně zatemňuje. Přijetí potratu v obecném myšlení, v chování a dokonce i v právu samotném je výmluvným znakem extrémně nebezpečné krize morálního smyslu, který je stále více a více neschopný rozlišovat mezi dobrem a zlem, i když je v sázce základní právo na život. Vzhledem k tak vážné situaci potřebujeme nyní více než kdy jindy mít odvahu podívat se pravdě do očí a nazývat věci pravými jmény, aniž bychom podlehli pohodlným kompromisům nebo pokušení sebeklamu. V tomto ohledu je mimořádně přímočará výtka proroka: ‚Běda těm, kdo nazývají zlo dobrem a dobro zlem, kteří kladou tmu za světlo a světlo za tmu‘ (Iz. 5:20). Také v případě potratů se široce používá nejednoznačná terminologie, jako je ‚přerušení těhotenství‘, která má tendenci skrývat skutečnou povahu potratu a zmírňovat jeho závažnost ve veřejném mínění. Možná je tento jazykový fenomén sám o sobě příznakem neklidu svědomí. Žádné slovo však nemá sílu změnit realitu věcí: vnucený potrat je úmyslné a přímé zabití člověka v počáteční fázi jeho existence, sahající od početí až po narození, ať je provedeno jakýmkoli způsobem.“[89]* Nenarozené děti jsou tedy *„nejbezbrannější a nejnevinnější z nás. V dnešní době je vyvíjeno úsilí upřít jim jejich lidskou důstojnost a dělat si s nimi, co se komu zlíbí, brát jim životy a přijímat zákony, které zabraňují tomu, aby tomu kdokoli stál v cestě.“[90]* Proto je třeba se vší silou a jasností prohlásit, i v naší době, že *„tato obrana nenarozeného života úzce souvisí s obranou každého jiného lidského práva. Zahrnuje přesvědčení, že lidská bytost je vždy posvátná a nedotknutelná, v jakékoli situaci a na každém stupni vývoje. Lidské bytosti jsou samy o sobě cílem a nikdy nejsou prostředkem k řešení jiných problémů. Jakmile toto přesvědčení zmizí, zmizí i pevné a trvalé základy pro obranu lidských práv, která by vždy podléhala pomíjivým rozmarům mocností. Samotný rozum stačí k uznání nedotknutelné hodnoty každého jednotlivého lidského života, ale podíváme-li se na problém také z hlediska víry, každé porušení osobní důstojnosti lidské bytosti volá k Bohu o pomstu a je urážkou Stvořitele*

člověka.“[91] V této souvislosti stojí za to připomenout si velkorysé a odvážné nasazení svaté Terezie z Kalkaty na obranu každého počatého dítěte.

Náhradní mateřství

48. Církev se také staví proti praxi náhradního mateřství, jejímž prostřednictvím se nesmírně hodné dítě stává pouhým předmětem. V tomto bodě jsou slova papeže Františka neobyčejně jasná: „*Cesta k míru vyžaduje úctu k životu, ke každému lidskému životu, počínaje životem nenarozeného dítěte v matčině lůně, které nelze potlačit ani proměnit v objekt obchodu. V tomto ohledu považuji za politováníhodné praktikování tzv. náhradního mateřství, které představuje vážné narušení důstojnosti ženy a dítěte, založené na zneužívání situací hmotné nouze matky. Dítě je vždy dar a nikdy není základem obchodní smlouvy. V důsledku toho vyjadřuji svou naději v úsilí mezinárodního společenství, zakázat tuto praxi všeobecně.“[92]*

49. Praxe náhradního mateřství porušuje především důstojnost dítěte. Každé dítě má skutečně nehmotnou důstojnost, která je jasně vyjádřena – i když jedinečným a odlišným způsobem – v každé fázi jeho života: od okamžiku početí, při narození, při vyrůstání jako chlapce nebo dívky, až po dospělost. Díky této nezcizitelné důstojnosti má dítě právo na plně lidský (a nikoli uměle vyvolaný) původ a na dar života, který je projevem důstojnosti dárce i příjemce. Uznání důstojnosti lidské osoby navíc znamená také uznání všech rozměrů důstojnosti manželského svazku a lidského plození. S ohledem na to nemůže být legitimní touha mít dítě přeměněna na *„právo na dítě“*, které nerespektuje důstojnost tohoto dítěte jako příjemce daru života.[93]

50. Náhradní mateřství rovněž porušuje důstojnost ženy, ať už je k němu nucena, nebo se mu svobodně podřídí. Neboť v této praxi je žena oddělena od dítěte, které v ní roste, a stává se pouhým prostředkem podřízeným svévolnému zisku nebo touze druhých. To ve všech ohledech kontrastuje se základní důstojností každé lidské bytosti a s právem každého člověka být uznáván vždy individuálně a nikdy jako nástroj pro druhého.

Eutanazie a asistovaná sebevražda

51. Existuje zvláštní případ porušování lidské důstojnosti, který je tišší, ale rychle se prosazuje. Je unikátní v tom, jak využívá mylné chápání lidské důstojnosti k obrácení konceptu důstojnosti proti životu samotnému. Tento zmatek je dnes zvláště patrný v diskusích kolem eutanazie. Například zákony povolující eutanazii nebo asistovanou sebevraždu se někdy nazývají „smrt s důstojností“. S tím je rozšířená představa, že eutanazie nebo asistovaná sebevražda jsou nějakým způsobem v souladu s respektem k důstojnosti lidské osoby. V reakci na to je však třeba důrazně zopakovat, že utrpení nezpůsobuje nemocným ztrátu důstojnosti, která je vnitřně a neodcizitelně jejich vlastní. Místo toho se utrpení může stát příležitostí k posílení pout vzájemné sounáležitosti a získání většího povědomí o vzácné hodnotě každého člověka pro celou lidskou rodinu.

52. Důstojnost kriticky nebo nevyléčitelně nemocných jistě vyžaduje veškeré vhodné a nezbytné úsilí ke zmírnění jejich utrpení vhodnou paliativní péčí a vyhýbání se agresivní léčbě nebo nepřiměřeným lékařským postupům. Tento přístup koresponduje s *„trvalou odpovědností za ocenění potřeb nemocného člověka: potřeby péče, úlevy od bolesti a potřeby citové a potřeby duchovní.“*[94] Snaha tohoto druhu je však zcela odlišná – a skutečně je v rozporu — od rozhodnutí ukončit svůj život nebo život jiného člověka, který je zatížen utrpením. I ve svém žalostném stavu má lidský život důstojnost, která musí být vždy podporována, kterou nelze nikdy ztratit a která vyžaduje bezpodmínečnou úctu. Ve skutečnosti neexistují okolnosti, za kterých by lidský život přestal být důstojný a mohl být v důsledku toho ukončen: *„Každý život má pro každého stejnou hodnotu a důstojnost: úcta k životu druhého je stejná. jako úcta k vlastnímu životu.“[95]* Pomoc sebevrahovi vzít si život je tedy objektivním urážkou důstojnosti toho, kdo o to žádá, i když by se tím splnilo jeho přání.: *„Musíme doprovázet lidi ke smrti, ale nesmíme smrt vyvolávat nebo usnadňovat jakoukoli formu sebevraždy. Pamatujte, že právo na péči a léčbu pro všechny musí být vždy upřednostňováno, aby ti nejslabší, zejména starší a nemocní, nebyli nikdy odmítnuti. Život je právo, nikoli smrt, právo které musí být vítáno, nikoli udělováno. A tento etický princip se týká všech, nejen křesťanů nebo věřících.“[96]* Jak již bylo zmíněno výše, důstojnost každého člověka, bez ohledu na to, jak je slabý nebo zatížený utrpením, vede k důstojnosti nás všech.

Vylučování osob se zdravotním postižením

53. Jedním z kritérií pro ověření, zda je důstojnosti každého jednotlivce ve společnosti věnována skutečná pozornost, je stav pomoci těm nejvíce znevýhodněným. Naše doba bohužel není takovou péčí známá; spíše se stále více vnucuje *„kultura vyloučení“*.[97] Abychom tomuto trendu čelili, zaslouží si stav těch, kteří trpí fyzickým nebo duševním omezením zvláštní pozornost a zájem. Takové stavy akutní zranitelnosti – které jsou v evangeliích na předním místě [98] – vyvolávají obecné otázky o tom, co znamená být lidskou osobou, zvláště počínaje stavem postižení nebo znevýhodnění. Otázka lidské nedokonalosti má také jasné sociokulturní důsledky, protože některé kultury mají tendenci odsouvat nebo dokonce utlačovat jedince s postižením a zacházet s nimi jako s *„vyvrheli“*. Pravdou však je, že každá lidská bytost, bez ohledu na svou zranitelnost, získává svou důstojnost pouze tím, že ji Bůh chce a miluje. Je tedy třeba vynaložit veškeré úsilí na podporu začlenění a aktivní účast do života společnosti a církve všech, kteří jsou poznamenáni křehkostí nebo postižením.[99]

54. V širší perspektivě je třeba připomenout, že *„dobročinnost, která je duchovním srdcem politiky, je vždy přednostně a s láskou prokazovanou těm, kteří ji nejvíce potřebují; je základem všeho, co děláme jejich jménem. […] ‚Péče o ty, kteří to potřebují, vyžaduje sílu a něhu, úsilí a velkorysost uprostřed funkcionalistického a privatizovaného myšlení, které neúprosně vede ke kultuře vyčlenění […]. Znamená to převzít odpovědnost za současnost s jejími situacemi naprostého vyčleňování a strachu a dát ji schopnost prokazovat důstojnost.‘ Bude to také inspirovat k intenzivnímu úsilí ‚zajistit a učinit vše pro ochranu postavení a důstojnosti lidské osoby‘."*[100]

Genderová teorie

55. Církev chce především *„znovu potvrdit, že každý člověk bez ohledu na sexuální orientaci musí být respektován ve své důstojnosti a mělo by s ním být zacházeno ohleduplně, přičemž je třeba se pečlivě vyvarovat ‚každého náznaku nespravedlivé diskriminace', zejména jakákoliv formy agrese a násilí.“*[101] Z tohoto důvodu je třeba odsoudit za odporující lidské důstojnosti skutečnost, že na některých místech je nemálo lidí vězněno, mučeno a dokonce je jim odebíráno dobro života pouze kvůli jejich sexuální orientaci.

56. Církev zároveň zdůrazňuje jednoznačně závažné problémy v současné genderové teorii. V tomto bodě nám papež František připomněl, že *„cesta k míru vyžaduje respekt k lidským právům v souladu s jednoduchou, ale jasnou formulací obsaženou ve Všeobecné deklaraci lidských práv, jejíž 75. výročí jsme nedávno oslavili. Tyto zásady jsou samozřejmé a běžně přijímané. V posledních desetiletích byly bohužel učiněny pokusy zavést nová práva, která ve srovnání s původně definovanými nejsou plně důležitá, a nejsou ani vždy přijatelná, vedly k případům ideologické kolonizace, ve které hraje ústřední roli genderová teorie, což je extrémně nebezpečné, protože ruší rozdíly pod záminkou rovnosti všech.“*[102]

57. Pokud jde o genderovou teorii, jejíž vědecká podloženost je předmětem značné diskuse mezi odborníky, církev připomíná, že lidský život ve všech svých dimenzích, fyzických i duchovních, je darem od Boha, který musí být přijat s vděčností a dát a dát se do služby dobra. Touha po osobním sebeurčení, jak předepisuje genderová teorie, bez ohledu na základní pravdu, že lidský život je dar, neznamená nic jiného než podlehnout odvěkému pokušení lidských bytostí učinit se bohem a vstupovat do soutěže s pravým Bohem lásky, který nám byl zjeven v evangeliu.

58. Druhým významným rysem genderové teorie je její záměr popřít největší možný rozdíl mezi živými bytostmi: rozdíl sexuální. Tento základní rozdíl není jen ten největší představitelný rozdíl, ale je také nejkrásnější a nejsilnější z nich. V páru muž-žena dosahuje tento rozdíl nejpodivuhodnějších vzájemných vztahů. Stává se tak zdrojem onoho zázraku, který nás nepřestává překvapovat: příchodu nových lidských bytostí na svět.

59. V tomto smyslu je respekt k vlastnímu tělu i k tělu druhých zásadní s ohledem na šíření nároků na nová práva, které prosazuje genderová teorie. Tato ideologie *„předpokládá společnost bez pohlavních rozdílů, čímž odstraňuje antropologický základ rodiny.“*[103] Stává se tak nepřijatelné, že *„některé ideologie tohoto druhu, které se snaží reagovat na občas pochopitelné aspirace, dokázaly prosadit samy sebe jako absolutní a nezpochybnitelné, dokonce diktující, jak by měly být vychovávány děti. Je třeba zdůraznit, že biologické pohlaví a sociokulturní roli pohlaví (gender) lze rozlišovat, ale ne oddělovat.“*[104] Všechny tyto pokusy o zatemňující odkaz na neodstranitelné sexuální rozdíly mezi mužem a ženou musí být odmítnuty: *„To co je mužské a ženské nemůžeme oddělit od Božího díla stvoření, které předchází všem našim rozhodnutím a zkušenostem a jehož*

součástí jsou biologické prvky, které nelze ignorovat.“[105] Pouze uznáním a přijetím tohoto rozdílu a oboustrannosti, může každý člověk plně objevit sám sebe, svou důstojnost a svou identitu.

Změna pohlaví

60. Důstojnost těla nemůže být považována za nižší než důstojnost osoby jako takové. Katechismus katolické církve nás výslovně vyzývá, abychom uznali, že *„lidské tělo má podíl na důstojnosti ‚Božího obrazu‘.“[106]* Taková pravda si zaslouží, abychom si ji připomínali, zvláště pokud jde o změnu pohlaví. Lidská bytost je neoddělitelně složena z těla i duše a lidské tělo je živoucím místem, kde se rozvíjí a projevuje niternost duše, a to i prostřednictvím sítě lidských vztahů. Duše a tělo, které tvoří bytost osoby, se ta podílejí na důstojnosti, která charakterizuje každou lidskou bytost.[107] V tomto ohledu je třeba připomenout, že lidské tělo má účast na důstojnosti osoby, jelikož je obdařeno osobními významy, zejména ve svém sexuálním rozlišení.[108] Právě v těle se každý člověk poznává jako zplozen druhými a právě prostřednictvím svých těl mohou muž a žena navázat láskyplný vztah schopný plodit další osoby. Papež František učil o nutnosti respektovat přirozený řád lidské osoby a potvrdil, že *„stvoření je před námi a musí být přijímáno jako dar. Zároveň jsme povoláni chránit svou lidskost, a to znamená na prvním místě ji přijmout a respektovat tak, jak byla stvořena.“*[[109] Z toho vyplývá, že jakýkoli zásah do změny pohlaví zpravidla riskuje ohrožující jedinečnou důstojnost, které se osobě dostalo od okamžiku početí. Tím není vyloučena možnost, že osoba s abnormalitami pohlavních orgánů, které jsou zjevné již při narození, nebo které se vyvinou později, se rozhodne pro pomoc zdravotnických pracovníků k vyřešení těchto abnormalit. V tomto případě by však takový lékařský zákrok nepředstavoval změnu pohlaví ve smyslu zde zamýšleném.

Digitální násilí

61. Ačkoli pokrok digitálních technologií může nabídnout mnoho možností pro podporu lidské důstojnosti, stále více směřuje k vytvoření světa, ve kterém roste vykořisťování, vyloučení a násilí, které se rozšíří dokonce až k poškození důstojnosti lidské osoby. Vezměme si například, jak snadné je těmito prostředky ohrozit dobré jméno člověka falešnými zprávami a pomluvami. V tomto bodě papež František zdůrazňuje, že *„není zdravé zaměňovat komunikaci s pouhým virtuálním kontaktem. Ve skutečnosti ‚digitální prostředí je také prostředím osamělosti, manipulace, vykořisťování a násilí, a to až do extrémního případu temného webu. Digitální média mohou vystavit lidi riziku závislosti, izolace a postupné ztráty kontaktu s konkrétní realitu, blokující rozvoj autentických mezilidských vztahů. Prostřednictvím sociálních sítí se šíří nové formy násilí, například kyberšikana. Internet je také kanálem pro šíření pornografie a vykořisťování osob pro sexuální účely nebo prostřednictvím hazardních her‘.“*[[110] A tak se paradoxně stává, že tam, kde existuje více příležitostí k navázání kontaktů, tak tam se stále více lidí ocitá v izolaci bez mezilidských vztahů: *„Digitální komunikace chce všechno vynášet ven; každý jednotlivec se stává předmětem slídění, obnažování zveřejňování, často anonymním způsobem. Úcta k druhým ochabuje, a dokonce i když je odsouváme, ignorujeme nebo se od nich držíme dál, můžeme*

nestoudně vnikat do každé drobnosti jejich života.“[111] Takové tendence představují temnou stránku digitálního pokroku.

62. Z tohoto pohledu, má-li technologie sloužit lidské důstojnosti a ne ji poškozovat, a má-li podporovat mír spíše než násilí, musí být lidské společenství proaktivní při řešení těchto trendů s ohledem na lidskou důstojnost a podporu dobra: *„V dnešním globalizovaném světě nám ‚média mohou pomoci cítit se navzájem blíž, vytvářet pocit jednoty lidské rodiny, což může na oplátku podnítit solidaritu a seriózní úsilí o zajištění důstojnějšího života pro všechny. […] Sdělovací prostředky nám v tom mohou velmi pomoci, zvláště v dnešní době, kdy sítě lidské komunikace dosáhly nebývalého pokroku. Zejména internet nabízí obrovské možnosti setkání a solidarity. To je něco skutečně dobrého, je to Boží dar.‘ Proto ale potřebujeme neustále prověřovat, zda nás současné formy komunikace skutečně vedou k velkorysému setkání s druhými, k poctivému hledání celé pravdy, ke službě, k blízkosti znevýhodněných a na podporu společného dobra.*“[112]

Závěr

63. V den 75. výročí vyhlášení Všeobecné deklarace lidských práv (1948) papež František znovu potvrdil, že tento dokument *„je jako hlavní plán, z něhož bylo učiněno mnoho kroků, ale mnohé je ještě třeba učinit a bohužel občas byly učiněny kroky zpět. Závazek k lidským právům není nikdy dokončen! V tomto ohledu jsem nablízku všem, kteří bez fanfár v konkrétním každodenním životě bojují a osobně platí cenu za obranu práv těch, se kterými nikdo nepočítá.*“[113]

64. V tomto duchu církev touto deklarací vroucně vybízí, aby úcta k důstojnosti lidské osoby byla za všech okolností postavena do středu závazku ke společnému dobru a do středu každého právního řádu. Úcta k důstojnosti každého člověka je totiž nepostradatelným základem existence každé společnosti, která tvrdí, že je založena na spravedlivém právu a nikoli na síle moci. Uznání lidské důstojnosti je základem pro dodržování základních lidských práv, která předcházejí a zakládají každé občanské soužití.[114]

65. Každý jednotlivec a také každé lidské společenství je odpovědné za konkrétní a účinné prosazování lidské důstojnosti. Povinností států je pak nejen chránit lidskou důstojnost, ale také zaručit podmínky nezbytné pro její rozkvět v rámci integrální podpory lidské osoby: *„V politické činnosti, bychom měli pamatovat na to, že ‚bez ohledu na zdání je každý člověk nesmírně posvátný a zaslouží si naši lásku a oddanost‘.*“[115]

66. I dnes, tváří v tvář tolika porušování lidské důstojnosti, které vážně ohrožuje budoucnost lidské rodiny, církev vybízí k prosazování důstojnosti každé lidské osoby bez ohledu na její fyzické, duševní, kulturní, sociální a náboženské vlastnosti. Církev to činí s nadějí, důvěřující síle, která pramení ze vzkříšeného Krista, který plně zjevil integrální důstojnost každého muže a ženy. Tato jistota se stává výzvou ve slovech papeže Františka adresovaných každému z nás: *„Každou osobu tohoto světa žádám, aby nezapomínala na tuto svou důstojnost, kterou ji nikdo nemá právo vzít.*“[116]

Nejvyšší pontifik František na audienci udělené níže podepsanému prefektovi *Dikasteria pro nauku víry* a sekretáři pro doktrinální sekci Dikasteria dne 25. března 2024 schválil toto prohlášení, o kterém bylo rozhodnuto na řádném zasedání tohoto Dikasteria dne 28. února 2024 a nařídil jeho zveřejnění.

Dáno v Římě, v Dikasteriu pro nauku víry, dne 2. dubna 2024, v den devatenáctého výročí smrti papeže sv. Jana Pavla II.

Víctor Manuel Card. Fernández
Prefekt

Msgr. Armando Matteo
tajemník pro doktrinální sekci

Na základě papežské audience 25. 03. 2024
František

Poznámky k překladu: Dikasterium je instituce zřízená ke správě katolické církve v jemu vymezené oblasti. Dikasteria spolu se státním sekretariátem a dalšími kuriálními institucemi tvoří římskou kurii. Dikasterií je podle apoštolské konstituce celkem 16.

Odkazy v textu:

[1] Jan Pavel II., *Angelus in the Cathedral of Osnabrück* (16 November 1980): *Insegnamenti III/2* (1980), 1232. - český překlad Angelus in ..

[2] František, Apostolic Exhortation *Laudate Deum* (4 October 2023), no. 39: *L'Osservatore Romano* (4 October 2023), III. (české vydání – Karmelitánské nakladatelství ve společnosti KatMedia, Praha, 2024)

[3] V roce 1948 přijala Organizace spojených národů Všeobecnou deklaraci lidských práv, která se skládá z třiceti článků. Slovo *„důstojnost"* se objevuje pětkrát, na strategických místech: v prvních slovech preambule a v první větě článku jedna. Tato důstojnost je prohlášena za „vrozenou všem členům lidské rodiny" (preambule) a *„všichni lidé se rodí svobodní a rovní v důstojnosti a právech"* (článek 1).

[4] Zaměříme-li se pouze na moderní dobu, vidíme, jak církev postupně zdůrazňovala důležitost lidské důstojnosti. Toto téma bylo rozvinuto zejména v encyklice papeže Lva XIII. *Rerum Novarum* (1891) – český překlad Rerum Novarum, v encyklice papeže Pia XI. *Quadragesimo Anno* (1931) – český překlad Quadragesimo Anno a v projevu papeže Pia XII. na kongresu italské katolické unie porodních asistenek (1951). Následně se těmto otázkám věnoval Druhý vatikánský koncil, což vyústilo v deklaraci *Dignitatis Humanae* (1965) - český překlad Dignitatis Humanae a v pastorální konstituci *Gaudium et Spes* (1965) - český překlad Gaudium et Spes zaměřené na lidskou svobodu.

[5] Pavel VI., *General Audience* (4 September 1968): *Insegnamenti VI* (1968), 886.

[6] Jan Pavel II., *Address to the Third General Conference of the Latin American Episcopate* (28 January 1979), III.1-2: *Insegnamenti II/1* (1979), 202-203.

[7] Benedikt XVI., *Address to Participants in the General Assembly of the Pontifical Academy for Life* (13 February 2010): *Insegnamenti VI/1* (2011), 218.

[8] Benedikt XVI., *Address to Participants in the Meeting of the Development Bank of the Council of Europe* (12 June 2010): *Insegnamenti VI/1* (2011), 912-913.

[9] František, apoštolská exhortace *Evangelii Gaudium* (24 November 2013), no. 178: *AAS* 105 (2013), 1094; kde je citována promluva Jana Pavla II., *Angelus in the Cathedral of Osnabrück* (16 November 1980): *Insegnamenti III/2* (1980), 1232.

[10] František, encyklika *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 8: *AAS* 112 (2020), 971. (české vydání – Karmelitánské nakladatelství, Praha, 2021)

[11] Tamtéž, no. 277: *AAS* 112 (2020), 1069.

[12] Tamtéž, no. 213: *AAS* 112 (2020), 1045.

[13] Tamtéž, no. 213: *AAS* 112 (2020), 1045; tamtéž cit., *Zpráva účastníkům mezinárodní konference „Lidská práva v současném světě: úspěchy, opomenutí, zápory"* (10 December

2018): *L'Osservatore Romano*, (10-11 December 2018), 8.

[14] Po deklaraci OSN z roku 1948 následoval rozvíjející Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech z roku 1966 a Závěrečný akt Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Helsinkách z roku 1975.

[15] Cf. International Theological Commission, *Dignity and Rights of the Human Person* (1983), Introduction, 3. A compendium of Catholic teaching on human dignity can be found in the *Catechism of the Catholic Church*, in the chapter entitled, "The Dignity of the Human Person," nos. 1700-1876.

[16] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 22: *AAS* 112 (2020), 976.

[17] Boethius, *Contra Eutychen et Nestorium*, c. 3: PL 64, 1344: "*persona est rationalis nturae individua substantia*." Cf. Bonaventure, *In I Sent.*, d. 25, a. 1, q. 2; Thomas Aquinas, *Summa Theologiae* I, q. 29, a. 1, *resp.*

[18] Protože účelem této Deklarace není vypracovat vyčerpávající pojednání o pojmu důstojnosti, je zde pro stručnost jako příklad zmíněna pouze tzv. klasická řecká a římská kultura, jako referenční bod pro raně křesťanskou filozofickou a teologickou reflexi.

[19] Např. , viz Cicero, *De Officiis* I, 105-106: "*Sed pertinet ad omnem officii quaestionem semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus reliquisque beluis antecedat […] Atque etiam si considerare volumus, quae sit in natura excellentia et dignitas, intellegemus, quam sit turpe diffluere luxuria et delicate ac molliter vivere quamque honestum parce, continenter, severe, sobrie*" (Id., *Scriptorum Latinorum Bibliotheca Oxoniensis*, ed. M. Winterbottom, Oxford 1994, 43). V českém překladu z angličtiny: „Ale při každém zkoumání povinnosti je nezbytné mít před očima, jak daleko je člověk od přírody nadřazen dobytku a jiným zvířatům […] A pokud budeme mít na paměti nadřazenost a důstojnost naší přirozenosti, uvědomíme si, jak špatné je oddávat se přemírám a žít v luxusu a smyslnosti, a jak správné je žít v šetrnosti, sebezapření, prostotě a střídmosti." (Id., *On Duties*, tr. W. Miller, Loeb Classical Library 30, Harvard University Press, Cambridge 1913, 107-109).

[20] Cf. Pavel VI., *Address to the Pilgrimage to the Holy Land: Visit to the Basilica of the Annunciation in Nazareth* (5 January 1964): *AAS* 56 (1964), 166-170.

[21] Např., viz Clement of Rome, 1 Clem. 33, 4f: PG 1, 273 – český odkaz; Theophilus of Antioch, Ad Aut. I, 4: PG 6, 1029; Clement of Alexandria, *Strom.* III, 42, 5-6: PG 8, 1145; Ibid., VI, 72, 2: PG 9, 293; Irenaeus of Lyons, *Adv. Haer*. V, 6, 1: PG 7, 1137-1138; Origen, *De princ.* III, 6, 1: PG 11, 333; Augustine, *De Gen. ad litt.* VI, 12: PL 34, 348; *De Trinitate* XIV, 8, 11: PL 42, 1044-1045.

[22] Tomáš Akvínský, *Summa Theologiae*, I, q. 29, a. 3, *resp.*: «*persona significat id, quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura*». Tedy *„Osoba označuje to, co je v celé přírodě nejdokonalejší, totiž to, co existuje v racionální přírodě."*

[23] Cf. Giovanni Pico della Mirandola a jeho velmi dobře známý text, *Orartio de Hominis Dignitate* (1486). (Český překlad - Giovanni Pico della. O důstojnosti člověka. Praha: OIKOYMENH, 2006;)

[24] Pro židovského myslitele, jako byl E. Levinas (1906-1995), je lidská bytost kvalifikována svou svobodou potud, pokud se objevuje jako nekonečně zodpovědná za jinou lidskou bytost.

[25] Některým velkým křesťanským myslitelům devatenáctého a dvacátého století – jako například sv. J. H. Newman, blahoslavený A. Rosmini, J. Maritain, E. Mounier, K. Rahner, H.-U. von Balthasar a další – se podařilo navrhnout vizi lidské osoby, která může platně vést dialog se všemi myšlenkovými proudy přítomnými na počátku jednadvacátého století, ať už jsou jejich inspirace jakákoli, dokonce i s postmodernismem.

[26] Proto „Všeobecná deklarace lidských práv […] implicitně naznačuje, že zdroj nezcizitelných lidských práv se nachází v důstojnosti každé lidské osoby“ (International Theological Commission, *In Search of a Universal Ethics: A New Look at the Natural Law* [2009], no. 115).

[27] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce *Gaudium et Spes* (7 December 1965), no. 26: *AAS* 58 (1966), 1046. Celá první kapitola první části Pastorační konstituce (č. 11–22) je věnována „Důstojnosti lidské osoby“.
(česky viz https://www.opto.cz/books/pavel_vi_gaudium_et_spes/)

[28] Druhý vatikánský koncil, Deklarace *Dignitatis Humanae* (7 December 1965), no. 1: *AAS* 58 (1966), 929. (česky viz https://www.opto.cz/books/pavel_vi_dignitatis_humanae/)

[29] *Ibid.*, no. 2: *AAS* 58 (1966), 931.

[30] Cf. Congregation for the Doctrine of the Faith, Instruction *Dignitas Personae* (8 September 2008), no. 7: *AAS* 100 (2008), 863. Cf. also Irenaeus of Lyons, *Adv. Haer*. V, 16, 2: PG 7, 1167-1168.

[31] Protože *„svým vtělením se Syn Boží určitým způsobem spojil s každým člověkem“*, Kristus nám v plnosti zjevuje důstojnost každého člověka. (Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce *Gaudium et Spes* (7 December 1965), no. 26: *AAS* 58 (1966), 1042).

[32] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce *Gaudium et Spes* (7 December 1965), no. 19: *AAS* 58 (1966), 1038.

[33] Jan Pavel II., Encyclical Letter *Evangelium Vitae* (25 March 1995), no. 38: *AAS* 87 (1995), 443, quoting Irenaeus of Lyons, *Adv. Haer*. IV, 20, 7: PG 7, 1037-1038.

[34] Kristus vskutku dal pokřtěným novou důstojnost, a to být „syny Božími“: cf. *Catechism of the Catholic Church*, nos. 1213, 1265, 1270, 1279.

[35] Druhý vatikánský koncil, Deklarace *Dignitatis Humanae* (7 December 1965), no. 9: *AAS* 58 (1966), 935.

[36] Cf. Irenaeus of Lyons, *Adv. Haer*. V, 6, 1. V, 8, 1. V, 16, 2: PG 7, 1136-1138. 1141-1142. 1167-1168; John Damascene, *De fide orth*. 2, 12: PG 94, 917-930.

[37] Benedikt XVI., *Address at Westminster Hall* (17 September 2010): *Insegnamenti VI/2*

(2011), 240.

[38] František, *General Audience* (12 August 2020): *L'Osservatore Romano* (13 August 2020), 8; citace Jana Pavla II., *Address to the United Nations General Assembly* (2 October 1979), 7 and Id., *Address to the United Nations General Assembly* (5 October 1995), 2.

[39] Cf. Congregation for the Doctrine of the Faith, Instruction *Dignitas Personae* (8 September 2008), no. 8: *AAS* 100 (2008), 863-864.

[40] International Theological Commission, *Religious Freedom for the Good of All* (2019), no. 38.

[41] Viz František, *Address to Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See for the Presentation of New Year's Greetings* (8 January 2024): *L'Osservatore Romano* (8 January 2024), 3.

[42] Jam Pavel II., Encyclical Letter *Evangelium Vitae* (25 March 1995), no. 19: *AAS* 87 (1995), 422.

[43] František, Encyclical Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), no. 69: *AAS* 107 (2015), 875; quoting *Catechism of the Catholic Church*, no. 339. (české vydání – Paulínky, Praha, 2024)

[44] František, Apostolic Exhortation *Laudate Deum* (4 October 2023), no. 67: *L'Osservatore Romano* (4 October 2023), IV.

[45] *Ibid.*, no. 63: *L'Osservatore Romano* (4 October 2023), IV.

[46] *Catechism of the Catholic Church,* no. 1730.

[47] Benedikt XVI., *Message for the Celebration of the 44th World Day of Peace* (1 January 2011), no. 3: *Insegnamenti VI/2* (2011), 979.

[48] Pontifical Council for Justice and Peace, *Compendium of the Social Doctrine of the Church*, no. 137.

[49] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 109: *AAS* 112 (2020), 1006.

[50] Pontifical Council for Justice and Peace, *Compendium of the Social Doctrine of the Church*, no. 137.

[51] František, *Address to Participants in the World Meeting of Popular Movements* (28 October 2014): *AAS* 106 (2014), 858.

[52] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 107: *AAS* 112 (2020), 1005-1006.

[53] Druhý vatikánský koncil, Pastorální konstituce *Gaudium et Spes* (7 December 1965), no. 27: *AAS* 58 (1966), 1047.

[54] *Ibid*.

[55] *Ibid*.

[56] Cf. *Catechism of the Catholic Church*, no. 2267, and Congregation for the Doctrine of the Faith, *Letter to Bishops Regarding the New Revision of Number 2267 of the Catechism of the Catholic Church on the Death Penalty* (1 August 2018), nos. 7-8.

[57] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 269: *AAS* 112 (2020), 1065.

[58] Jan Pavel II., Encyclical Letter *Sollicitudo Rei Socialis* (30 December 1987), no. 28: *AAS* 80 (1988), 549.

[59] Benedikt XVI., Encyclical Letter *Caritas in Veritate* (29 June 2009), no. 22: *AAS* 101 (2009), 657, quoting Pavel VI., Encyclical Letter *Populorum Progressio* (26 March 1967), no. 9: *AAS* 59 (1967), 261-262.

[60] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 21: *AAS* 112 (2020), 976; quoting Benedikt XVI., Encyclical Letter *Caritas in Veritate* (29 June 2009), no. 22: *AAS* 101 (2009), 657.

[61]František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 20: *AAS* 112 (2020), 975-976. Cf. also the “Prayer to the Creator” at the end of this encyclical.

[62] *Ibid*., no. 116: *AAS* 112 (2020), 1009; quoting František, *Address to Participants in the World Meeting of Popular Movements* (28 October 2014): *AAS* 106 (2014), 851-852.

[63] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 162: *AAS* 112 (2020), 1025; quoting František, *Address to Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See* (12 January 2015): *AAS* 107 (2015), 165.

[64] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 25: *AAS* 112 (2020), 978; quoting František, *Message for the 2016 World Day of Peace* (1 January 2016): *AAS* 108 (2016), 49.

[65] František, *Message to Participants in the Sixth Edition of the “Forum de Paris sur la Paix”* (10 November 2023): *L’Osservatore Romano* (10 November 2023), 7; quoting Id., *General Audience* (23 March 2022): *L’Osservatore Romano* (23 March 2022), 3.

[66] František, *Address to the Conference of Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change (COP 28)* (2 December 2023): *L’Osservatore Romano* (2 December 2023), 2.

[67] Cf. Pavel VI., *Address to the United Nations* (4 October 1965): *AAS* 57 (1965), 881.

[68] Jan Pavel II., Encyclical Letter *Redemptor Hominis* (4 March 1979), no. 16: *AAS* 71 (1979), 295.

[69] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 258: *AAS* 112 (2020), 1061.

[70] František, *Address to the Security Council of the United Nations* (14 June 2023): *L'Osservatore Romano* (15 June 2023), 8.

[71] Františk, *Address on the World Day of Prayer for Peace* (20 September 2016): *L'Osservatore Romano* (22 September 2016), 5.

[72] Srov. František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 38: *AAS* 112 (2020), 983: "Z tohoto důvodu „je také třeba znovu potvrdit právo neemigrovat, tedy zůstat ve své vlasti“"; citace Benedikta XVI., *Message for the 99th World Day Migrants and Refugees* (12 October 2012): *AAS* 104 (2012), 908.

[73] Srov.. František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 38: *AAS* 112 (2020), 982-983.

[74] *Ibid.*, no. 39: *AAS* 112 (2020), 983.

[75] Benedikt XVI., Encyclical Letter *Caritas in Veritate* (29 June 2009), no. 62: *AAS* 101 (2009), 697.

[76] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 39: *AAS* 112 (2020), 983.

[77] Můžeme si zde připomenout prohlášení papeže Pavla III. o důstojnosti lidí nacházejících se v zemích „Nového světa“ v bule Pastorale Officium (29. května 1537), kde Svatý otec stanovil – pod trestem exkomunikace – že obyvatelé těchto území, „i když jsou mimo lůno Církve, nemají […] být zbaveni své svobody ani vlastnictví svého majetku, neboť jsou to lidé, a proto jsou schopni víry a spásy“ („licet extra gremium Ecclesiae existant, non tamen sua libertate, aut rerum suarum dominio […] privandos esse, et cum homines, ideoque fidei et salutis capaces sint“). DH 1495.

[78] František, *Address to Participants in the Plenary of the Pontifical Council for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant People* (24 May 2013): *AAS* 105 (2013), 470-471.

[79] František, *Address to the United Nations Organization*, New York (25 September 2015): *AAS* 107 (2015), 1039.

[80] František, *Address to New Ambassadors Accredited to the Holy See on the Occasion of the Presentation of the Letters of Credence* (12 December 2013): *L'Osservatore Romano* (13 December 2013), 8.

[81] František, *Address to Participants in the International Conference on Human Trafficking* (11 April 2019): *AAS* 111 (2019), 700.

[82] XV Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, *Final Document* (27 October 2018), no. 29.

[83] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 23: *AAS* 112 (2020), 977, quoting František, Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium* (24 November 2013), no. 212: *AAS* 105 (2013), 1108.

[84] Jan Pavel II., *Letter to Women* (29 June 1995), no. 4: *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1874.

[85] *Ibid*., no. 5: *Insegnamenti XVIII/1* (1997), 1875.

[86] *Catechism of the Catholic Church*, no. 1645.

[87] František, *Address on the Occasion of the Marian Celebration – Our Lady of the Gate* (20 January 2018): *AAS* 110 (2018), 329.

[88] František, *Address to the Participants in the Plenary Assembly of the Congregation for the Doctrine of the Faith* (21 January 2022): *L'Osservatore Romano* (21 January 2022), 8.

[89] Jan Pavel II., encyklika Evangelium Vitae (25. března 1995), č. 58: AAS 87 (1995) 466-467. K tématu úcty k lidským embryím viz Kongregace pro nauku víry, instrukce Donum Vitae (22. února 1987): „Praxe udržování lidských embryí naživu in vivo nebo in vitro pro experimentální nebo komerční účely je v naprostém rozporu s lidskou důstojností." (I, 4): *AAS* 80 (1988), 82.

[90] František, Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium* (24 November 2013), no. 213: *AAS* 105 (2013), 1108.

[91] *Ibid*.

[92] František, *Address to Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See* (8 January 2024): *L'Osservatore Romano* (8 January 2024), 3.

[93] Srov. Kongregace pro nauku víry, Instrukce *Dignitas Personae* (8 September 2008), no. 16: *AAS* 100 (2008), 868-869. Všechny tyto aspekty jsou připomenuty v tehdejší instrukci kongregace *Donum Vitae* (22 February 1987): *AAS* 80 (1988), 71-102.

[94] Congregation for the Doctrine of the Faith, Letter *Samaritanus Bonus* (14 July 2020), V, no. 4: *AAS* 112 (2020), 925.

[95] Sriv. *Ibid*., V, no. 1: *AAS* 112 (2020), 919.

[96] František, *General Audience* (9 February 2022): *L'Osservatore Romano* (9 February 2022), 3.

[97] Viz zejména František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), nos. 18-21: *AAS* 112 (2020), 975-976: *„Svět na jedno použití"* – v článku č. 188 píše o „kultuře na jedno použití".

[98] Viz František, *Address to Participants in the Conference Organized by the Pontifical Council for Promoting the New Evangelization* (21 October 2017): *L'Osservatore Romano* (22 October 2017), 8: *„Zranitelnost je nedílnou součástí podstaty lidské osoby."*

[99] Cf. František, *Message for the International Day of Persons with Disabilities* (3 December 2020): *AAS* 112 (2020), 1185-1188.

[100] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), nos. 187-188: *AAS* 112 (2020), 1035-1036; cf. Id., *Address to the European Parliament*, Strasbourg (25 November 2014): *AAS* 106 (2014), 999, and Id., *Address at the Meeting with Authorities and the Diplomatic Corps in the Central African Republic*, Bangui (29 November 2015): *AAS* 107 (2015), 1320.

[101] František, Post-Synodal Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* (19 March 2016), no. 250: *AAS* 108 (2016), 412-413; quoting *Catechism of the Catholic Church*, no. 2358.

[102] František, *Address to Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See for the Presentation of New Year's Greetings* (8 January 2024): *L'Osservatore Romano* (8 January 2024), 3. - český překlad

[103] František, Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* (19 March 2016), no. 56: *AAS* 108 (2016), 334.

[104] *Tamtéž; cituji čtrnácté řádné generální shromáždění biskupské synody, Relatio Finalis* (24 October 2015), 58.

[105] *Ibid.*, no. 286: *AAS* 108 (2016), 425.

[106] *Katechismus katolické církve*, č. 364.

[107] To platí i pro úctu k tělům zesnulých; viz například Kongregace pro nauku víry, instrukce Ad Resurgendum cum Christo (15. srpna 2016), č. 3: AAS 108 (2016), 1290: „Pohřbením těl věřících církev potvrzuje svou víru ve vzkříšení těla a chce ukázat velkou důstojnost lidského těla jako nedílné součásti lidské osoby, jejíž tělo tvoří součást její identity." Obecněji viz také Mezinárodní teologická komise, Aktuální problémy eschatologie (1990), č. 5: „Lidé povoláni ke vzkříšení."

[108] Srov. František, Encyclical Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), no. 155: *AAS* 107 (2015), 909. (české vydání – Paulínky, Praha, 2024)

[109] František, Apostolic Exhortation *Amoris Laetitia* (19 March 2016), no. 56: *AAS* 108 (2016), 344.

[110] František, Post-Synodal Apostolic Exhortation *Christus Vivit* (25 March 2019), no. 88: *AAS* 111 (2019), 413, quoting the XV Ordinary General Assembly of the Synod of Bishops, *Final Document* (27 October 2018), no. 23.

[111] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 42: *AAS* 112 (2020), 984.

[112] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 205: *AAS* 112 (2020), 1042; quoting Id., *Message for the 48th World Communications Day* (24 January 2014): *AAS* 106 (2014), 113.

[113] František, *Angelus* (10 December 2023): *L'Osservatore Romano* (11 December 2023), 12.

[114] Cf. International Theological Commission, *Propositions on the Dignity and Rights of the Human Person* (1983), no. 2.

[115] František, Encyclical Letter *Fratelli Tutti* (3 October 2020), no. 195: *AAS* 112 (2020), 1038, quoting Id., Apostolic Exhortation *Evangelii Gaudium* (24 November 2013), no. 274: *AAS* 105 (2013), 1130.

[116] František, Encyclical Letter *Laudato Si'* (24 May 2015), no. 205: *AAS* 107 (2015), 928. (české vydání – Paulínky, Praha, 2024)